

RHONDDA CYNON TAF COUNTY BOROUGH COUNCIL

CABINET

16TH FEBRUARY, 2017

WELSH LANGUAGE PROMOTION STRATEGY

**REPORT OF THE SECRETARY TO THE CABINET IN DISCUSSION WITH
THE RELEVANT PORTFOLIO HOLDER, COUNCILLOR G. HOPKINS.**

Author: Hannah Williams, Cabinet Business Officer – 01443 424062

1. PURPOSE OF THE REPORT

- 1.1 The purpose of the report is to advise Members of the outcome of the recent meeting of the Welsh Language Cabinet Steering Group, in respect of the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan.

2. RECOMMENDATIONS

It is recommended that the Cabinet:

- 2.1 Consider the objectives contained within the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan.
- 2.2 As part of the required process, approve the document submitted by the Welsh Language Cabinet Steering Group.

3. REASONS FOR RECOMMENDATIONS

- 3.1 The Council is required to produce a strategy to facilitate and promote the Welsh Language in the county under Standard 145 of the Compliance Notice issued under section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011, and to publish the strategy on the Council's website by 30th October 2016.

4. BACKGROUND

- 4.1 A draft Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan was developed and published on the Council's website within the necessary timescale. On-going consultation was undertaken with external partners through the Fforwm Iaith, as well as with internal Council services, to refine and clarify aspects of the Action Plan as recommended by the Welsh Language Cabinet Steering Group at its meetings on 10th October and 30th November 2016.
- 4.2 The proposed Strategy and Action Plan (Appendix 1) have been developed over the course of the year in collaboration with Sbectrwm, an organisation that has extensive experience of language planning; Menter Iaith and members of Fforwm Iaith, Council Services and Elected Members.
- 4.3 Residents were consulted in order to understand what would encourage them to use the Welsh language and which services they felt were most important as a means of promoting the language. They were also invited to highlight the activities they felt would support the use of the language. This consultation took place between April and July 2016.
- 4.3 Standard 145 of the Compliance Notice issued by the Welsh Language Commissioner states that the Welsh Language Promotion Strategy must include:
- A target (in terms of the percentage of speakers in the county) for increasing or maintaining the number of Welsh speakers in the county by the end of the 5 year period;
 - Statement setting out how the Council intends to reach that target
 - The strategy must be reviewed and a revised version placed on the Council's website within 5 years of its publication.

5 WELSH LANGUAGE CABINET STEERING GROUP.

- 5.1 The Welsh Language Steering Group met on the 25th January, 2017 to consider the amendments made to the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan.
- 5.2 At the Meeting, Members of the Group supported the draft submission, recognising that it would need consideration by Cabinet
- 5.3 Members emphasised the Council's positive commitment to the Welsh Language Standards and ensuring its duty to promote and facilitate the language across the County Borough.

- 5.4 Members recommended that Cabinet approve the document for final submission to Welsh Government.

6 EQUALITY AND DIVERSITY IMPLICATIONS

- 6.1 An Equalities Impact Assessment is not required.

7 CONSULTATION

- 7.1 A consultation process has been undertaken with residents across Rhondda Cynon Taf to gather feedback on their priorities for Welsh Language services (April – June 2016). Consultation has also been undertaken with Menter Iaith, members of the Fforwm Iaith (Welsh Language Strategic Group in Rhondda Cynon Taf), the Senior Leadership Team, internal Council services and Members of the Welsh Language Steering Group.

8 FINANCIAL IMPLICATION(S)

- 8.1 There are no financial implications aligned to this report. However, there will be costs and resources as yet not fully ascertained in respect of implementation of the proposed Strategy and Action Plan. Non-compliance with a standard could incur financial penalties of up to £5,000

9 LEGAL IMPLICATIONS OR LEGISLATION CONSIDERED

- 9.1 Welsh Language (Wales) Measure 2011 and Welsh Language Statutory Standards 2015 regulate this area of work.

10 LINKS TO THE COUNCILS CORPORATE PLAN / OTHER CORPORATE PRIORITIES/ SIP.

- 10.1 The Welsh language is a cross-cutting theme in the Corporate Plan and underpins all corporate priorities as the Council is required to comply with the amended Compliance Notice issued by the Welsh Language Commissioner in September 2016.

11 CONCLUSION

- 11.1 In order to maintain and increase the number of Welsh speakers over the next five years as required by the Welsh Government, the Council and its partners will need to prioritise some key policy areas for action,

and work together towards common goals as outlined in the Welsh Language Strategy and Action Plan.

- 11.2 At a meeting held on the 25th January, 2017, the Welsh Language Cabinet Steering Group approved the draft Welsh Language Strategy and Action Plan for Cabinet approval

Other Information:-

Relevant Scrutiny Committee

Public Service Delivery, Communities and Prosperity Scrutiny Committee

LOCAL GOVERNMENT ACT 1972

AS AMENDED BY

THE LOCAL GOVERNMENT (ACCESS TO INFORMATION) ACT 1985

RHONDDA CYNON TAF COUNTY BOROUGH COUNCIL

CABINET

16TH FEBRUARY 2017

**REPORT OF THE SECRETARY TO THE CABINET IN DISCUSSIONS WITH
THE RELEVANT PORTFOLIO HOLDERS, COUNCILLOR E HANAGAN &
COUNCILLOR G. HOPKINS.**

RHONDDA CYNON TAF COUNTY BOROUGH COUNCIL

WELSH LANGUAGE CABINET STEERING GROUP

25th January 2017

WELSH LANGUAGE PROMOTION STRATEGY

Report of the Director of Education and Lifelong Learning in discussion with the relevant Portfolio Holder Cllr G. Hopkins

AUTHOR: Wendy Edwards, Head of Community Learning (01443 744111)

1. PURPOSE OF THE REPORT

- 1.1 The purpose of the report is provide the Welsh Language Steering Group with a copy of the updated Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan, amended as requested by Members on 30th November 2017.

2. RECOMMENDATIONS

It is recommended that the Welsh Language Cabinet Steering Group:

- 2.1 Note the content of the report;
- 2.2 Decide whether to recommend the report for approval by Cabinet.

3 REASONS FOR RECOMMENDATIONS

- 3.1 The Council is required to produce a strategy to facilitate and promote the Welsh Language in the county under Standard 145 of the Compliance Notice issued under section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011, and to publish the strategy on the Council's website by 30th October 2016.

4. BACKGROUND

4.1 A draft Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan was developed and published on the Council's website within the necessary timescale. In the meantime, there has been on-going consultation with external partners through the Fforwm Iaith, as well as with internal Council services, to refine and clarify aspects of the Action Plan as recommended by the Welsh Language Cabinet Steering Group at its meetings on 10th October and 30th November 2016.

4.2 The proposed Strategy and Action Plan (Appendix 1) have been developed over the course of the year in collaboration with Sbectrwm, an organisation that has extensive experience of language planning; Menter Iaith and members of Fforwm Iaith, Council Services and Elected Members.

4.3 Residents were consulted in order to understand what would encourage them to use the Welsh language and which services they felt were most important as a means of promoting the language. They were also invited to highlight the activities they felt would support the use of the language. This consultation took place between April and July 2016.

4.3 Standard 145 of the Compliance Notice issued by the Welsh Language Commissioner states that the Welsh Language Promotion Strategy must include:

- A target (in terms of the percentage of speakers in the county) for increasing or maintaining the number of Welsh speakers in the county by the end of the 5 year period;
- Statement setting out how the Council intends to reach that target
- The strategy must be reviewed and a revised version placed on the Council's website within 5 years of its publication.

5 Next Steps

5.1 If the Welsh Language Cabinet Steering Group decides to recommend the Welsh Language Promotion Strategy and Action Plan for approval, it will be considered by Cabinet.

6 EQUALITY AND DIVERSITY IMPLICATIONS

An Equalities Impact Assessment is not required.

7 CONSULTATION

A consultation process has been undertaken with residents across Rhondda Cynon Taf to gather feedback on their priorities for Welsh Language services (April – June 2016). Consultation has also been undertaken with Menter Iaith, members of the Fforwm Iaith (Welsh Language Strategic Group in Rhondda Cynon Taf), the Senior Leadership Team, internal Council services and Members of the Welsh Language Steering Group.

8 FINANCIAL IMPLICATION(S)

There are no financial implications aligned to this report. However, there will be costs and resources as yet not fully ascertained in respect of implementation of the proposed Strategy and Action Plan. Non-compliance with a standard could incur financial penalties of up to £5,000.

9 LEGAL IMPLICATIONS OR LEGISLATION CONSIDERED

Welsh Language (Wales) Measure 2011 and Welsh Language Statutory Standards 2015 regulate this area of work.

10 LINKS TO THE COUNCIL'S CORPORATE PLAN / OTHER CORPORATE PRIORITIES

The Welsh language is a cross-cutting theme in the Corporate Plan and underpins all corporate priorities as the Council is required to comply with the amended Compliance Notice issued by the Welsh Language Commissioner in September 2016.

11 CONCLUSION

In order to maintain and increase the number of Welsh speakers over the next five years as required by the Welsh Government, the Council and its partners will need to prioritise some key policy areas for action, and work together towards common goals as outlined in the Welsh Language Strategy and Action Plan.

CYNGOR BWRDEISTREF SIROL RHONDDA CYNON TAF

GRŴP LLYWIO'R CABINET AR FATERION Y GYMRAEG

25 Ionawr 2017

STRATEGAETH HYBU'R GYMRAEG

**Adroddiad y Cyfarwyddwr Addysg a Dysgu Gydol Oes mewn trafodaeth
â'r Aelod Portffolio perthnasol, y Cynghorydd G. Hopkins**

AWDUR: Wendy Edwards, Pennaeth Addysg yn y Gymuned (01443 744111)

1. DIBEN YR ADRODDIAD

- 1.1 Diben yr adroddiad yw cyflwyno fersiynau mwy diweddar o Strategaeth Hybu'r Gymraeg a'r Cynllun Gweithredu i'r Grŵp Llywio, sydd wedi'u diwygio yn unol â chais y Cynghorwyr ar 30 Tachwedd 2017.

2. ARGYMHELLION

Dyma'r argymhellion i aelodau o Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg

- 2.1 Nodi cynnwys yr adroddiad;
- 2.2 Penderfynu a ddylid argymhell bod yr adroddiad yn cael ei gymeradwyo gan y Cabinet.

3 RHESYMAU DROS YR ARGYMHELLION

- 3.1 Mae'n ofynnol i'r Cyngor, o dan Safon 145 ei Hysbysiad Cydymffurfio a gyhoeddwyd o dan Adran 44 Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011, i baratoi Strategaeth 5 Mlynedd i hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg yn y fwrdeistref sirol ac i gyhoeddi'r strategaeth ar y wefan y Cyngor erbyn 30 Hydref 2016.

4. CEFNDIR

- 4.1 Cafodd copïau drafft o Strategaeth Hybu'r Gymraeg a Chynllun Gweithredu eu paratoi a'u cyhoeddi ar wefan y Cyngor o fewn yr amserlen ofynnol. Yn y cyfamser, bu ymgynghori parhaus â phartneriaid allanol drwy'r Fforwm Iaith, yn ogystal â gyda gwasanaethau mewnol y Cyngor, er mwyn mireinio ac egluro agweddau ar y Cynllun Gweithredu fel yr argymhellwyd gan Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn ei gyfarfodydd ar 10 Hydref a 30 Tachwedd 2016.
- 4.2 Mae'r Strategaeth a'r Cynllun Gweithredu (Atodiad 1) wedi cael eu datblygu yn ystod y flwyddyn ar y cyd â Sbectwm, sefydliad sydd â phrofiad helaeth o gynllunio iaith; Menter Iaith ac aelodau Fforwm Iaith, Gwasanaethau'r Cyngor a Chynghorwyr.
- 4.3 Ymgynghorwyd â thrigolion er mwyn deall beth fyddai'n eu hannog i ddefnyddio'r Gymraeg a pha wasanaethau yr oedden nhw o'r farn sy fwyaf pwysig fel modd o hyrwyddo'r iaith. Cawsant eu gwahodd i dynnu sylw at y gweithgareddau yr oedden nhw o'r farn y byddai'n gefn i'r defnydd o'r iaith. Cynhaliwyd yr ymgynghoriad rhwng mis Ebrill a mis Gorffennaf 2016.
- 4.4 Mae Safon 145 o Hysbysiad Cydymffurfio a gyhoeddwyd gan y Comisiynydd Iaith yn nodi bod yn rhaid i'r Strategaeth Hybu gynnwys:
- Targed (yn nhermau canran y siaradwyr yn y sir) ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn eich ardal erbyn diwedd y cyfnod o 5 mlynedd o dan sylw, a
 - Datganiad sy'n esbonio sut yr ydych yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw.
 - Rhaid i'r Cyngor adolygu'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn ddiwygiedig ohoni ar ei wefan o fewn 5 mlynedd i ddyddiad cyhoeddi'r strategaeth.

5. CAMAU NESAF

- 5.1 Os bydd Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg yn penderfynu argymhell bod Strategaeth Hybu'r Gymraeg a'r Cynllun Gweithredu yn cael eu cymeradwyo, bydd y Cabinet yn eu trafod.

6. GOBLYGIADAU O RAN CYDRADDOLDEB AC AMRYWIAETH

Does dim angen asesiad o'r effaith ar gydraddoldeb.

7. YMGYNGHORIAD

Cafodd proses ymgynghori ei chynnal gyda thrigolion Rhondda Cynon Taf i gasglu adborth ar eu blaenoriaethau ar gyfer gwasanaethau Cymraeg (Ebrill-Mehfin 2016). Cynhaliwyd cyfnod ymgynghori hefyd gyda Menter Iaith, aelodau o'r Fforwm Iaith (Grŵp Strategol y Gymraeg Rhondda Cynon Taf), yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth, gwasanaethau mewnol y Cyngor ac Aelodau o Grŵp Llywio'r Cabinet ar faterion y Gymraeg.

8. GOBLYGIADAU ARIANNOL

Does dim goblygiadau ariannol yn sgîl yr adroddiad hwn. Fodd bynnag, bydd costau ac adnoddau i'w pennu mewn perthynas â gweithredu'r Strategaeth arfaethedig a'r Cynllun Gweithredu. Gallai peidio â chydymffurfio â safon olygu cosbau ariannol o hyd at £5,000.

9. GOBLYGIADAU CYFREITHIOL NEU DDEDDFWRIAETH BERTHNASOL

Mesur y Gymraeg (Cymru) 2011 a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 sy'n rheoleiddio'r maes gwaith hwn.

10. CYSYLLTIADAU Â CHYNLLUN CORFFORAETHOL / BLAENORIAETHAU CORFFORAETHOL ERAILL Y CYNGOR

Mae'r Gymraeg yn thema drawsdiriadaol yn y Cynllun Corfforaethol ac yn effeithio ar yr holl flaenoriaethau corfforaethol gan fod angen i'r Cyngor gydymffurfio â'r Hysbysiad Cydymffurfio diwygiedig a gyhoeddwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg ym Medi 2016.

11. CASGLIAD

Er mwyn cynnal a chynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg dros y pum mlynedd nesaf fel sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru bydd gofyn i'r Cyngor a'i bartneriaid flaenoriaethu rhai meysydd polisi allweddol ar gyfer gweithredu a gweithio gyda'i gilydd tuag at nodau cyffredin fel yr amlinellir yn y Strategaeth Hybu a'r Cynllun Gweithredu.

Strategaeth
Hybu'r Gymraeg

Welsh Language
Promotion Strategy

Rhondda Cynon T

STRONG HERITAGE | STRONG FUTURE
RHONDDA CYNON TAF
TREFTADAETH GADARN | DYFODOL SICR

• Introduction

Developing a 5-year strategy to promote the Welsh language is a statutory requirement relating to the Welsh Language (Wales) Measure passed by the National Assembly for Wales in 2011.

The Measure includes:

- giving the Welsh Language official status in Wales meaning that Welsh should be treated no less favourably than the English language;
- establishing the role of the Welsh Language Commissioner who has responsibility for promoting the Welsh language and improving the opportunities people have to use it;
- creating a procedure for introducing duties in the form of language standards that explain how organizations are expected to use the Welsh language and create rights for Welsh speakers;
- making provision regarding promoting and facilitating the use of the Welsh language and increasing its use in everyday life;
- making provision regarding investigating an interference with the freedom to use the Welsh language.

The Measure gives the Welsh Language Commissioner authority to impose duties on a wide range of organisations to provide services in Welsh, to mainstream the language into policy development, and to develop strategies with regard to increasing the use of Welsh at work.

Along with all other local authorities in Wales, Rhondda Cynon Taf County Borough Council received its Statutory Compliance Notice under Section 44 of the Welsh Language (Wales) Measure 2011 on 30 September 2015. The Compliance Notice is a document that has been issued by the Welsh Language Commissioner outlining

the 171 specific Standards RCT Council will need to comply with in respect of the delivery of Welsh language services.

The combined effect of the Compliance Notice and Standards is that greater compliance will be required by the Council with regards to the delivery of services through the medium of Welsh - whether it is paper based, internet, social media and interactive mediums, or face-to-face/telephone conversations. Failure to comply will leave the Council at considerable risk of incurring civil penalties which can include fines of up to £5,000 per breach.

The Welsh Language Standards are the new framework for extending the use of Welsh and replace the previous Welsh Language Schemes. The duties which come from the Standards apply to the following operational areas:

- Delivering Welsh-medium services
- Policy making that promotes the Welsh language
- Operating through the medium of Welsh
- Keeping records about the Welsh language, and finally
- Promoting the Welsh language.

Standard 145 (Promotion) states that every local authority must produce, and publish on their website, a 5-year strategy that sets out how they propose to promote the Welsh language and to facilitate the use of the Welsh language more widely in their area; and the strategy must include (amongst other matters):

- a target (in terms of the percentage of speakers in the area) for increasing or maintaining the number of Welsh speakers in the area by the end of the 5 year period concerned;
- a statement setting out how they intend to reach that target; and
- conduct a review of the strategy and publish a revised version on their website within 5 years of publishing a strategy (or of publishing a revised strategy).

The Welsh language promotion standards impose duties on local authorities across Wales to promote the use of Welsh more widely and to support and encourage its use within the communities they serve.

- **Background**

Rhondda Cynon Taf Borough Council covers an area of the South Wales Valleys stretching from the Brecon Beacons in the north, to the outskirts of Cardiff in the south. It comprises a mixture of urban, semi-suburban and rural communities, situated in mountains and lowland farmland.

Rhondda Cynon Taf is the third largest local authority in Wales, formed in 1996 from the former boroughs of Rhondda, Cynon Valley and Taff Ely (part). The County Borough covers an area of 424 square kilometres with a population of 234,400 (2011). The area has 75 electoral wards, of which 22 are Communities First Areas.

Between 2001 and 2011, the population grew slightly by 1.06%, compared to an increase of 5.5% across Wales. Between 2001 and 2011, the number of children aged 5-14 years old decreased by an average of 14%, with the number of people aged 65 years old and above increasing by nearly 7% in the same period. This is a trend that looks set to continue, with the number of people aged 85 years old and over predicted to double by 2033. Overall, RCT is the third most deprived local authority in Wales, as measured by the Welsh Index of Multiple Deprivation (2011) and has the lowest healthy life expectancy in Wales.

According to the Office of National Statistics, 73% of residents in Rhondda Cynon Taf are economically active compared with a Welsh average of 75%, however the central and northern valleys have above average levels of people claiming Job Seekers Allowance in Wales. The employment structure of Rhondda Cynon Taf is dominated by three sectors, namely 'public administration', 'manufacturing' and

‘distribution, hotels and restaurants’. Together, these three account for 74% of all available jobs in Rhondda Cynon Taf. The key social trends show that 27% of residents in Rhondda Cynon Taf suffer with a limiting long-term illness compared with a Welsh average of just 23%. In addition, 41% of residents in Rhondda Cynon Taf have no academic qualifications compared with a Welsh average of 33%.

According to the 2011 census figures, 27,779 Welsh speakers live in Rhondda Cynon Taf which represents 12.3% of the total population. A more detailed language profile of the county borough is provided in Section 4 below.

• **Policy Context**

Although the Welsh Language Standards are a fairly recent development, local authorities and other public bodies have been required to produce Welsh Language Schemes since the passing of the Welsh Language Act in 1993 which stipulated that the Welsh language and English language should be treated on the basis that they are equal.

Since the establishment of the Welsh Assembly there has been a raft of policies and strategies aimed at increasing the numbers able to speak Welsh and promoting its use in everyday life. For example, in 2003 the Welsh Assembly Government published a national plan to create a bilingual Wales entitled *Iaith Pawb*. In the introduction to the plan, the First Minister at the time, Rhodri Morgan said – *‘[the] Welsh Assembly Government believes that the Welsh language is an integral part of our national identity. The Welsh language is an essential and enduring component in the history, culture and social fabric of our nation. We must respect that inheritance and work to ensure that it is not lost for future generations.’* The introduction went on to say that *‘[the] Assembly Government is committed to taking the lead in working to support and promote the Welsh language[and] will do all we can to create the right conditions in which the Welsh language can grow and flourish in all aspects of Welsh life.’*

This was the first time in the nation's long history that a government has committed to the principle of creating a truly bilingual Wales. The vision presented in *Iaith Pawb* is a country - *'where people can choose to live their lives through the medium of either or both Welsh or English and where the presence of the two languages is a source of pride and strength to us all.'*

One of the key policy documents underpinning this vision was the Welsh Government's *Welsh-medium Education Strategy* launched in 2010. Leighton Andrews, the Minister for Children, Education and Lifelong Learning at the time wanted to create an education and training system - *'that responds to the growing demand for Welsh-medium education and increase the numbers of learners able to reach fluency and use the language in their communities, families and the workplace.'* The strategy clearly states that – *'Welsh-medium education from the early years, with robust linguistic progression through every phase of education, offers the best conditions for developing future bilingual citizens. Developing language skills is a process that happens over a period of time.'*

In order to develop Welsh-medium education, all local authorities have been required to create a framework through Welsh in Education Strategic Plans (WESPs) which describe how they will contribute to the outcomes and targets set out in the Welsh Government's overarching *Welsh Medium Education Strategy*. The School Standards and Organisation (Wales) Act 2013 aimed to build upon the previous non-statutory WESPs by placing them on a statutory footing. The Act placed a duty upon local authorities to consult on, produce and publish a five-year Welsh in Education Strategic Plan to be submitted for approval by Welsh Ministers.

In April 2012, the Welsh government published a Welsh Language Strategy called - *'A living language: a language for living 2012-2017'*. The strategy reflects the government's vision for increasing the number of people who both speak and use the language. It builds on the vision outlined in *'Iaith Pawb - A National Action Plan for a Bilingual Wales'* that was published in 2003.

The document underlines the importance of a strong Welsh-medium education system as a long term basis for promoting the use of Welsh across a variety of social

domains. By the same token, it also notes that the education system alone is not enough to produce Welsh speakers who see value in using the language in their daily lives at home, socially or professionally.

There are two core elements to the strategy, which is first to encourage children and people of all ages to acquire the language, such as encouraging language transmission in the home, ensuring further growth in Welsh-medium education and Welsh for Adults, and secondly, to create opportunities for people to use the language on a daily basis, either socially, at work, when receiving services or when enjoying entertainment and recreation.

The strategy has six aims:

- to encourage and support the use of the Welsh language within families;
- to increase the provision of Welsh-medium activities for children and young people and to increase their awareness of the value of the language;
- to strengthen the position of the Welsh language in the community;
- to increase opportunities for people to use Welsh in the workplace;
- to improve Welsh language services to citizens;
- to strengthen the infrastructure for the language, including digital technology.

In 2014 the Welsh Government published a policy statement building on the foundations of the original strategy called – ‘*A living language: a language for living – Moving Forward*’ which sets out the government’s policy objectives for the Welsh language up to 2017. These amendments were informed by a number of developments since the initial launch which included the publication of the 2011 census results and a series of high-level policy discussions and reviews.

In light of this, the government has identified four themes to focus on for the next three years:

- The need to strengthen the links between the economy and the Welsh language that recognises the synergy between nurturing economic growth, jobs, wealth-creation, and the well-being of the Welsh language;

- The need for better strategic planning for the Welsh language by Welsh Government, local authorities and other public bodies;
- The need to encourage more use of Welsh in the community with a particular focus on increasing the number of people who learn Welsh through the education and training system and turning these learners into speakers;
- The challenge of changing linguistic behaviour by being more positive and less negative about the way we talk and feel about the language.

The Strategic Framework *Mwy na Geiriau/More than Words* was drawn up by the Welsh Government in 2012 with the aim of strengthening Welsh language services in health, social services and social care. The framework provides a systematic approach to improving services for those who need or choose to receive their care in Welsh. It recognises that for many Welsh speakers being able to use your own language needs to be seen as a core component of care, not an optional extra. Many service users are very vulnerable, so placing a responsibility on them to ask for services through the medium of Welsh is unfair. Central to the strategy is the challenge of developing the 'Active Offer', namely that staff members offer Welsh language services to patients, rather than wait for patients to request them.

The strategy was updated in 2016 with '*More than just words.... follow-on strategic framework for Welsh Language Services in Health, Social Services and Social Care 2016-2019*'. The ultimate aim of the follow-on strategic framework is to ensure that NHS Wales, social services and social care will have mainstreamed the Welsh language into virtually all aspects of their day-to-day business. This will involve recognition that many vulnerable people, such as older people who suffer from dementia or stroke also lose their second language and many toddlers only speak Welsh. It also highlights the fact that care and language go hand in hand and the quality of care can be compromised by the failure to communicate with people in their first language.

The Well-being of Future Generations (Wales) Act 2015 was published by the Welsh government to improve the social, economic, environmental and cultural well-being

of Wales. It requires public bodies to think more about the long-term, work better with people and communities and each other, look to prevent problems and take a more joined-up approach to sustainability. The Act puts in place seven well-being goals, including – *‘a society that promotes and protects culture, heritage and the Welsh language, and which encourages people to participate in the arts, and sports and recreation.’*

The Act establishes a statutory Future Generations Commissioner for Wales and also establishes Public Services Boards (PSBs) for each local authority area in Wales. Each PSB must improve the economic, social, environmental and cultural well-being of its area by working to achieve the well-being goals.

Finally, a draft of a new strategy following on from the current strategy – *‘A living language: a language for living 2012-2017’* was launched at the National Eisteddfod in Abergavenny this year with the aim of creating a million Welsh speakers by 2051. In the Foreword to the draft strategy Alun Davies AM, the Minister for Lifelong Learning and Welsh Language states clearly that – *‘Our ambition as a Government is to reach a million Welsh speakers by 2050. There is no doubt that this is a challenge, but I believe that we need to set such an ambition if we are to make a real difference where the Welsh language is concerned.....For us to achieve that, we believe that several things need to happen: more children in Welsh-medium education, better planning in relation to how people learn the language, more easy-to-access opportunities for people to use the language, a stronger infrastructure and a revolution to improve digital provision in Welsh, and a sea change in the way we speak about it.’*

The strategy contains six development areas:

- Planning and Language Policy
- Normalising the use of Welsh
- Education
- People
- Support
- Rights

Welsh Government have invited responses to the consultation document by 31st October.

- **Welsh Language Profile: Rhondda Cynon Taf**

The 2011 census results showed a decline in the number of Welsh speakers in Wales since 2001, which was also reflected in Rhondda Cynon Taf, as the table below shows:

Table 1: Number and Percentage of Welsh Speakers in 2001 and 2011

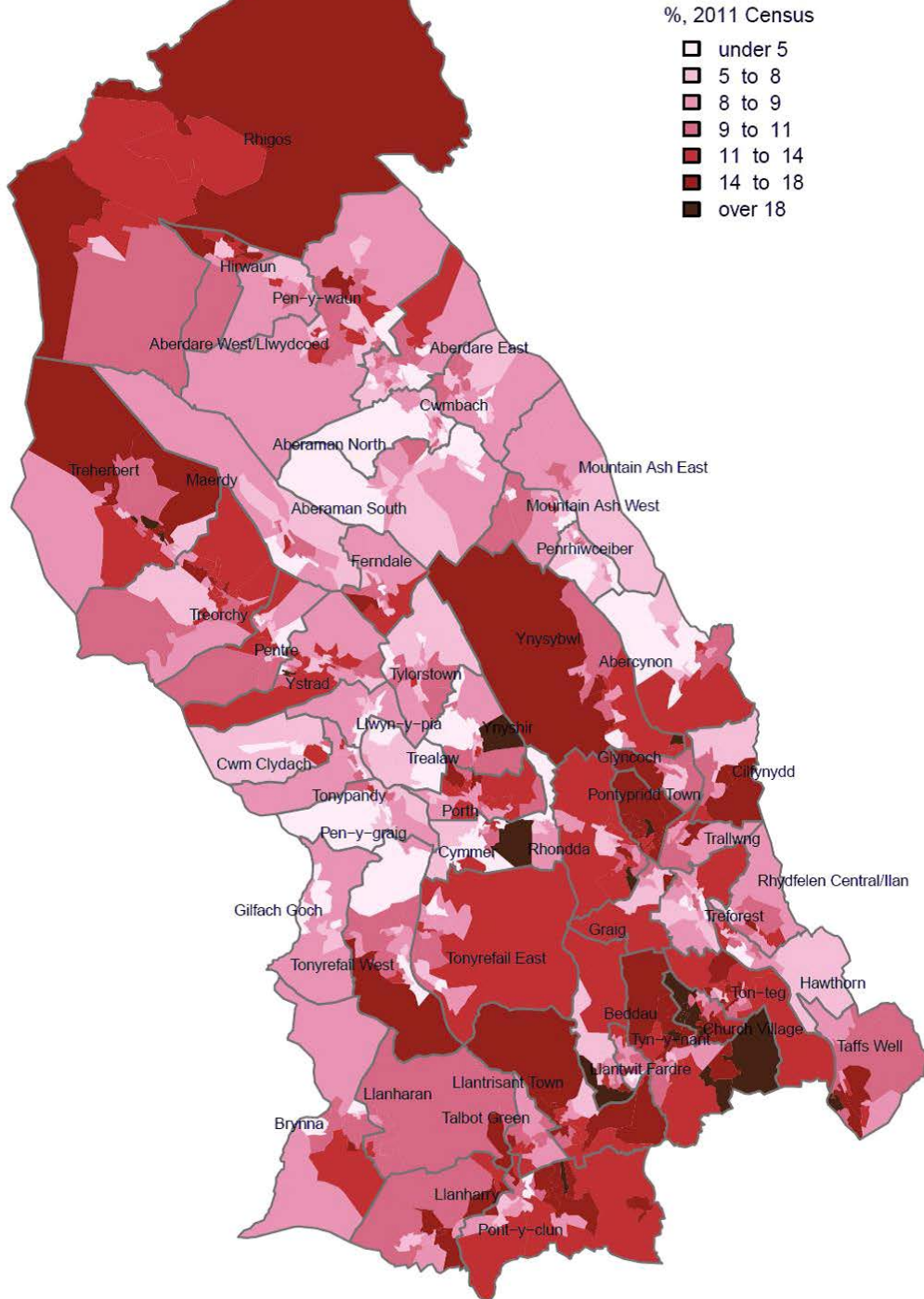
	Number of Welsh Speakers		Percentage of Welsh Speakers	
	2001	2011	2001	2011
Rhondda Cynon Taf	27,946	27,779	12.5	12.3
Wales	582,368	562,016	20.8	19.0

The figures show that there were 167 fewer Welsh speakers in the County Borough in 2011 than in 2001; the proportion of Welsh speakers had also decreased by 0.2%. Although the data shows a downward trend, it is slender enough to suggest that the situation overall is quite stable. Although the decline is not as severe as in other parts of Wales, it needs to be urgently addressed to avoid a further weakening of the language base.

Menter Iaith Rhondda Cynon Taf recently commissioned a Welsh Language Profile of the area in order for it to plan strategically for language growth and operate as an influential partner in the regeneration process. The language profile includes useful maps and tables showing the geographical distribution of Welsh speakers, their age profiles and patterns of language use. The map below, taken from the language profile, shows where those who are able to speak, read and write Welsh live, with the darker shaded areas showing where the highest proportion of Welsh speakers can be found:

Rhondda Cynon Taf

Table: Welsh language skills
KS207WA0014 (Can speak, read and write Welsh)

The maps show percentages within Census 2011 output areas, within electoral divisions

Map created by Hywel Jones. Variables KS208WA0022-27 corrected

Contains National Statistics data © Crown copyright and database right 2013; Contains Ordnance Survey data © Crown copyright and database right 2013

The map above indicates that the geographical spread of those able to speak, read and write Welsh is fairly even, however it is noticeable that the main areas of language density tend to be in the south and north of the County Borough.

The table below shows in more detail the overall population by Community in Rhondda Cynon Taf and the percentage and numbers of Welsh speakers based on the 2011 Census. The communities are presented in descending order starting with those with the highest percentage of Welsh speakers:

Table 2: Numbers and Percentage of Welsh Speakers by Community

Community	Population over 3 years	Number of Welsh speakers	% of Welsh speakers
Llantwit Fardre	14,587	2,501	17.1
Hirwaun	4,799	788	16.4
Pontyclun	7,730	1,232	15.9
Treherbert	5,503	857	15.6
Rhigos	869	135	15.5
Ynys-y-bwl & Coed-y-cwm	4,484	676	15.1
Taffs Well	3,522	528	15.0
Treorchy	7,465	1,085	14.5
Llwydcoed	1,271	183	14.4
Llantrisant	14,731	2,068	14.0
Llanharry	3,460	482	13.9
Porth	5,764	769	13.3
Llanharan	6,969	909	13.0
Pontypridd	31,538	3,978	12.6
Ystrad	5,652	692	12.2
Pentre	5,035	610	12.1
Ferndale	4,034	478	11.8
Aberdare	14,054	1,625	11.6
Ynys-hir	3,185	361	11.3
Tonyrefail	11,852	1,286	10.9
Cwm-bach	4,229	448	10.6
Pen-y-waun	2,913	305	10.5
Mountain Ash	7,114	740	10.4
Tylorstown	4,368	443	10.1

Tonypandy	3,609	353	9.8
Maerdy	3,046	296	9.7
Pen-y-graig	5,330	497	9.3
Aberaman	9,411	870	9.2
Cymer	4,605	423	9.2
Llwynypia	2,178	198	9.1
Trehafod	678	62	9.1
Abercynon	6,125	552	9.0
Cwm Clydach	2,695	238	8.8
Penrhiwceiber	5,564	491	8.8
Trealaw	3,871	334	8.6
Gilfach-goch	3,315	286	8.6

In contrast to the table above that identified communities with the highest percentage of Welsh speakers, the table below shows some of the communities with the highest number of Welsh speakers according to the 2011 census and the percentage change since 2001:

Table 3: Communities with the Highest Number of Welsh Speakers

Community	Number of Welsh speakers	Percentage of Welsh speakers	% change since 2001
Pontypridd	3,978	12.6	-0.2
Llantwit Fardre	2,501	17.1	+2.6
Llantrisant	2,068	14.0	-0.2
Aberdare	1,625	11.6	-2.4
Pontyclun	1,232	15.9	+1.1

It is clear that these communities along with Tonyrefail and Treorchy, which also have over 1,000 Welsh speakers, have a strategically important role to play as key language hubs in the future.

Table 4: Comparison in numbers/percentages across age ranges – between 2001 a 2011

Age Group				
-----------	--	--	--	--

All (over 3)	12.5	12.3	27,946	27,779
3-4 years	16.7	20.3	982	1,137
5-9 years	27.4	30.7	4,104	4,028
10-14 years	34.2	34.2	5,606	4,750
15-19 years	27.1	26.5	4,081	3,942
20-24 years	14.3	15.7	2,060	2,541
25-29 years	10.6	14.6	1,514	2,158
30-34 years	7.9	12.5	1,302	1,769
35-39 years	6.6	9.7	1,124	1,413
40-44 years	5.9	6.8	913	1,143
45-49 years	5.8	5.6	834	934
50-54 years	5.4	4.8	880	732
55-59 years	5.3	4.6	723	636
60-64 years	5.0	4.3	586	665
65-69 years	5.3	4.5	560	544
70-74 years	6.3	3.7	592	363
75-79 years	8.9	4.0	747	309
80+ years	14.4	6.9	1,338	715

The above data shows that the age profile of Welsh speakers in Rhondda Cynon Taf varies considerably. Not surprisingly perhaps, the highest percentages are found amongst the younger age groups which underlines the influence of the education system, in particular the growth of Welsh-medium schools in recent years. However, these figures need to be accompanied by a health warning as the proportion denoted as Welsh speakers in 2011 in the 5-9 years age group (30.7%) is much higher than those of the same age group in Welsh-medium education (20%), which is a far more realistic measure of language ability. The inflated figure probably reflects the linguistic assessment of parents whose children study Welsh as a second language and may be over optimistic in terms of their overall language skills.

It is heartening however to note that about a third of 10-14 year olds are recorded as Welsh speakers. However, it is a matter of concern that the bilingual skills acquired at school are not maintained to the same degree in young adulthood. The figures show for example that 34.2% of children in the 10-14 age group in 2001 were fluent Welsh speakers, but only 15.7% of the same cohort, ten years later in 2011 admitted to having Welsh language skills. This again in part reflects the possible over-

optimistic assessment of language skills by parents but it also demonstrates how quickly language skills can become eroded if not actively maintained.

The graph below highlights this clearly by showing that the pattern of language decline amongst the post-16 age groups is fairly consistent according to the most recent decennial census results. The peaks at the age of 10-14 can clearly be seen in 2001 and 2011, followed by a dramatic decline in language use in subsequent age groups until a small surge becomes evident again amongst elderly speakers, although this is not as apparent in 2011 as it was a decade earlier. Unfortunately, this recurring pattern of language decline has been in existence for too long and needs to be addressed by language planners as a matter of priority so that the investment in Welsh-medium education yields better long term results in terms of community usage.

Graph 1: Percentage able to speak Welsh according to age groups based on 2001 and 2011 census figures

The graph above is stark evidence of a worrying, cyclical trend of lost opportunities. Clearly, hundreds of young people who had bilingual skills a few years ago have allowed those skills to become eroded to a point where they are no longer actively functional. This inevitably leads to a lack of confidence in using those skills and a perception by users that they have no further value or merit. This is unquestionably deeply disappointing for those involved in language promotion; on the other hand trying to re-engage these young adults with Welsh so that they could somehow regain their language proficiency would be a worthwhile and rewarding challenge. In one sense, this would be a far simpler process than teaching someone to speak Welsh from scratch. By targeting these lapsed speakers, the potential for increasing the number of Welsh speakers and encouraging greater use of the language in the community and workplace is enormous. This targeted approach will be looked at in greater detail later on.

In addition to the education system, the most effective way of acquiring Welsh is by introducing the language as a mother tongue at home. Unfortunately the analysis commissioned by Menter Iaith Rhondda Cynon Taf shows that language transmission in the home is lower in the local authority area than across Wales and lower than the regional average. On a national level, in households where both parents speak Welsh, 82% of children aged 3-4 years also speak the language. In Rhondda Cynon Taf, where both parents can speak Welsh, only 67% of children aged 3-4 years speak Welsh. In 2001 the comparable transmission rates were 76%. In households where only one parent can speak Welsh, the transmission rates recorded in Rhondda Cynon Taf in the 2011 Census are 46% which is a slight decrease from the 2001 figure of 47%.

This considerable decline in mother tongue transmission has a significant effect on language sustainability and undermines the process of re-establishing Welsh as the language of the home, which is probably the most influential domain of language reproduction. After about three generations of Welsh-medium education, encouraging greater use of Welsh as a home language is proving to be a stubborn nut to crack. According to Professor Joshua Fishman, who, until his recent death was one of the world's greatest authorities on language planning, the family is the most common and inescapable basis of mother tongue transmission and language acquisition. He stressed that - '*The road to societal death is paved by language activity that is not focused on intergenerational continuity i.e. that is diverted into efforts that do not involve and influence the socialization behaviours of families of child-bearing age*'. Identifying ways to promote greater levels of language use at home will be one of the key priorities of this strategy and will be dealt with in later chapters.

Graph 2: Language Transmission in the home

Table 5: Language Transmission to children in the home

Rhondda, Cynon, Taff: % of children aged 3 to 4 who can speak Welsh

	Couple household: Two or more adults can speak Welsh	Lone parent household: One adult can speak Welsh	Couple household: One adult can speak Welsh	Households w/o an adult who can speak Welsh	All households
2001	71	59	47	11	17
2011	67	48	46	14	20

[Source: Welsh Language Commissioner/Statiath]

Export PDF

Adobe Export PDF

Convert PDF Files to Word or Excel Online

Select PDF File

Proffil Iaith...6 ENGLISH.pdf X

Convert to

Microsoft Word (*.docx) ▾

Document Language: English (U.S.) [Change](#)

Convert

Create PDF ▾

Edit PDF ▾

Comment

Combine Files ▾

Fill & Sign

Send for Signature

Store and share files in the Document Cloud [Learn More](#)

Another way of acquiring Welsh is by learning the language as an adult. The Glamorgan Welsh for Adults Centre based at the University of South Wales, Pontypridd provides courses during the day and in the evening in various locations across Rhondda Cynon Taf. As well as the once weekly courses (2 hours or 3 hours), the centre also provides intensive courses (9 hours and 4 hours a week), day schools, taster sessions and summer courses for adults at different levels of proficiency. They also provide Welsh in the Workplace courses for a range of different employers in the area.

Although the Census is the key source of information for the number of people who are able to speak Welsh, other sources also offer useful data. One important source of information is the Welsh Language Use Survey which was commissioned by the Welsh Government and the Welsh Language Commissioner. The survey was conducted over a period of two years between 2013 and 2015. The previous Welsh Language Use Survey was carried out by the Welsh Language Board between 2004-06.

The most recent survey shows that the number of fluent Welsh speakers has decreased in over half the local authority areas (12 out of 22 areas) between 2004-06 and 2013-15, mainly in the traditional Welsh-speaking areas of north and west Wales. However, there was an increase in the number of fluent Welsh speakers in several local authority areas in south-east Wales, with the biggest increase in Cardiff and Rhondda Cynon Taf. The number denoted as being fluent in Rhondda Cynon Taf has increased from 11,200 to 16,600 between 2004-06 and 2013-15, which is an increase of 5,300. The number of Welsh speakers who were not fluent also went up from 12,500 to 21,300 – an increase of 8,700. As well as the rise in the number of people who say that they can speak Welsh in Rhondda Cynon Taf, the Language

Use Survey also shows that the percentage of people in the area who speak Welsh every day has increased from 35% to 43%.

• **Key Language Planning Areas**

In order to maintain and increase the number of Welsh speakers over the next five years the Borough Council and its partners need to prioritise some key policy areas for action, which include:

- Expanding Welsh-medium education from pre-school to post-16
- Improve language transmission in the home
- Increase the number of adults learning Welsh
- Extend opportunities for children, young people and families to use Welsh in the community and in leisure activities
- Expand the use of Welsh in the workplace

Welsh-medium Education

Early Years Provision

Mudiad Meithrin is the main provider of Welsh-medium early years education in Rhondda Cynon Taf. Currently they provide 13 Cylchoedd Ti a Fi (parent and toddler groups) and 25 Cylchoedd Meithrin (nursery groups) in the county borough; many run in conjunction with Flying Start.

Cylchoedd Ti a Fi are provided in the following locations:

Aberdare

Beddau

Efail Isaf

Church Village/Tonteg

Rhydyfelin

Taff's Well

Ynysybwl
Bronllwyn
Llanharri
Nant Dyrys (Ynyswen)
Porth
Thomastown
Treorchy

Cylchoedd Meithrin are available in the following locations:

Aberdare
Beddau
Cilfynydd
Den y Gryffalo (Glyncoch)
Efail Isaf
Evan James (Pontypridd)
Llanilltud Faerdref
Penderyn
Church Village
Rhydyfelin
Seren Fach (Mountain Ash)
Sêr Sardis (Pontypridd)
Taff's Well
Ynysybwl
Bronllwyn
Llanharri
Nant Dyrys (Ynyswen)
Pontyclun
Porth
Thomastown
Treorchy
Ynyshir + Wattstown

Mudiad Meithrin is hoping to open cylchoedd Ti a Fi in Gilfach Goch and Penygraig in the near future.

Primary Provision

Rhondda Cynon Taf at the moment has 13 Welsh-medium primary schools and 3 dual language primary schools:

Table 5: Welsh-medium primary schools, number of pupils (2015) and capacity (not including nursery places)

School	Pupil Numbers (2015)	Capacity	No. in nursery
Ysgol Gynradd Gymraeg Abercynon	299	355	41
Ysgol Gynradd Gymraeg Aberdar	370	378	55
Ysgol Gynradd Gymraeg Bodringallt	142	171	21
Ysgol Gynradd Gymraeg Bronllwyn	212	242	35
Ysgol Gynradd Gymraeg Castellau	206	265	36
Ysgol Gynradd Gymraeg Evan James	295	392	48
Ysgol Gynradd Gymraeg Garth Olwg	294	315	45
Ysgol Gynradd Gymraeg Llantrisant	330	334	39
Ysgol Gynradd Gymraeg Llwyncelyn	271	272	42
Ysgol Gynradd Gymraeg Llyn y Forwyn	168	198	38
Ysgol Gynradd Gymraeg Pont Sion Norton	222	301	43
Ysgol Gynradd Gymraeg Tonyrefail	216	273	31
Ysgol Gynradd Gymraeg Ynyswen	232	326	49
Ysgol Llanhari (Primary)*	30	201	36

In September 2012, Ysgol Gyfun Llanhari was re-designated as a Middle School, and is now able to admit pupils aged between 3 and 19 years. The Primary department of Ysgol Llanhari has the capacity to admit 240 pupils aged between 3

and 11 years and this provision can be expanded in future years if the demand for places increases.

It appears from the data noted above that there is sufficient capacity in most RCT primary schools to cater for any increased demand for Welsh-medium education in the future.

Table 6: Dual-language primary schools, number of pupils (2015) and capacity

School	Pupil Numbers (2015)	Capacity	No. in Nursery
Ysgol Dolau	177	442	20
Ysgol Heol y Celyn	111	414	22
Ysgol Penderyn	150	231	26

Based on 2015 data, there were approximately 3,725 pupils receiving Welsh-medium education in the primary sector (including nursery places) which equates to about 20% of the total cohort. This is an increase of 144 pupils since 2010.

According to the latest Welsh in Education Strategic Plan (WESP) report, the percentage of seven-year-old children taught through the medium of Welsh has remained fairly stable over the past five years. The percentage figure for 2015 was 19.5% compared to 20% in 2011.

In terms of the future development of Welsh-medium education, there are proposals in the Council's 21st Century Schools Programme to increase Welsh-medium provision in areas of the county where pressure on places currently exists. These include the relocation of Ysgol Gymraeg Tonyrefail to the current Tonyrefail Primary School site, which will increase capacity by at least 60 places and Ysgol Gymraeg Llwyncelyn extending to the adjacent Llwyncelyn Infants site, which will increase capacity at that school by at least 100 places. The new development at Ysgol Llanhari has also added sufficient Welsh-medium primary education capacity to meet current, and future forecasted demand in the south-west of the County Borough where plans are under way to support large-scale housing developments in the area.

Should there be an increased demand for Welsh-medium education in future years in other parts of the county, the local authority has appropriate plans in place to respond positively to ensure there are sufficient numbers of places available.

Secondary Provision

Rhondda Cynon Taf has 3 Welsh-medium comprehensive schools and a Welsh - medium Middle School:

Table 7: Welsh-medium comprehensive schools, number of pupils (2015) and capacity

School	Pupil Numbers (2015)	Capacity	6 th form
Ysgol Garth Olwg	818	1,114	134
Ysgol Rhydywaun	986	1,022	222
Ysgol Cymer Rhondda	773	1,025	164
Ysgol Llanhari (secondary)	412	951	69

In January 2012, 3,258 pupils received secondary education through the medium of Welsh, or 19% of the total secondary school population. In January 2015, the total had fallen slightly to 2,944 which represented 18.4% of the total secondary school population.

Transition rates between Key Stage 2 and 3 have been consistently high over recent years with more learners seeking to improve their language skills on transfer from primary to secondary school. The transfer rate in 2015 was 97.3%. In 2015, at the end of KS3, 19.2% of the Year 9 cohort in Rhondda Cynon Taf County Borough Council was assessed in Welsh First Language compared to 17% in 2011.

20% of the whole Year 11 cohort studied 5 or more qualifications through the medium of Welsh in 2011 but this figure had fallen to 17% in 2015, with new

developments at Bridgend College and Ysgol Llangynwyd attracting pupils to study outside of the county mainly from Ysgol Llanhari that has seen a decline in 14-19 age pupils from 510 in January 2011 to 176 in January 2015.

Whilst there is sufficient capacity at the moment in both Ysgol Cymer Rhondda and Ysgol Llanhari to accommodate an increase in numbers, pupil projections up to 2020 suggest that Ysgol Rhydywaun by then will be over capacity. The authority is already looking at proposals to expand the number of pupil places at the school.

Further Education

Coleg y Cymoedd informs all Welsh speaking students at induction that they may submit written work through the medium of Welsh subject to awarding body guidelines. Students are also encouraged to maintain and develop their speaking skills through attending informal activities at the College. They are also made aware of bilingual support available.

In 2014-15, 306 students followed Welsh-medium/bilingual modules across all campuses of Coleg y Cymoedd. In 2014-15, 10 new bilingual modules and 4 new Welsh-medium modules were made available to learners at Coleg y Cymoedd in Childcare and Education, Customer Care (Catering) and Customer Care (Health and Social Care).

The College has plans to increase its Welsh-medium provision over the coming years by introducing 'Iaith ar Waith' units in Customer Care in the following subjects – Tourism, Business, Creative Arts, Engineering and Construction.

Language Transmission in the Home

As noted above, where both parents can speak Welsh in Rhondda Cynon Taf, only 67% of children aged 3-4 years speak the language. In 2001 the comparable

transmission rates were 76%, which is a marked decline over a period of 10 years. This is lower than the all-Wales average of 82%. In households where only one parent can speak Welsh, the transmission rates recorded in Rhondda Cynon Taf in the 2011 Census are 46% which is a slight decrease from the 2001 figure of 47%.

The main scheme in Wales concerned with increasing the number of bilingual families who transmit the Welsh language to their children was the TWF project which was established in 2001 by the Welsh Language Board, but was disbanded by the Welsh Government earlier this year to be replaced by a scheme called 'Cymraeg i Blant'. The main focus of the TWF project was to highlight the value of the Welsh language and bilingualism to parents, prospective parents and the general population; and to encourage families to raise their children to be bilingual.

Although it was never operational in Rhondda Cynon Taf, an evaluation of the project showed that within the home, a number of factors influence language transmission, including high levels of parental Welsh language fluency and confidence in using Welsh, together with positive attitudes towards bilingualism. A strong sense of Welsh identity had a similar affirmative influence. Family and friends and childcare provision were also shown to affect the language patterns of families with small children.

As a matter of interest to the Rhondda Cynon Taf area, the language profile of a community and the status afforded to the Welsh language were both shown to be critical indicators of language transmission in the home. Where Welsh is perceived to have a strong presence in a community or a desirable language for social networks or activities, parents are more likely to express intentions to transmit Welsh to their children.

Since April this year, the TWF project has been replaced by the 'Cymraeg i Blant' scheme. Its aims are broadly similar with the main focus being on persuading parents to speak Welsh to their children or at least send their children to *cylchoedd meithrin* and then Welsh-medium schools. The main activities include setting up baby yoga and baby massage groups and 'stori a chân' (story and song) sessions. The aim is to provide opportunities for parents and families to learn about caring

techniques and parenting skills and to share information with them about the advantages of bilingualism and the benefits of Welsh-medium education.

'Cymraeg i Blant' sessions are currently held in the following locations and are supported by a full-time project officer working for the scheme in Rhondda Cynon Taf:

Aberdare

Pontypridd

Treorchy

Pontyclun

Porth

Gartholwg

Welsh for Adults

Following a major review of Welsh for Adults by ELWa in 2005, six Welsh for Adults Centres were established in order to bring together the broad range of Welsh language provision that existed at the time of the review with the intention of increasing numbers learning Welsh and raising standards. Prior to this structural change, Welsh for Adults courses had been an integral part of adult education provision offered by a range of providers, including local education authorities, further and higher education institutions and community and voluntary organisations.

The six Welsh for Adults centres which were established in 2006 were responsible for planning and delivery within their regions. A further review of Welsh for Adults by Welsh Government led to the publication of a report in July 2003 entitled [*Raising our Sights: Review of Welsh for Adults*](#). Some of the key recommendations of the report included the establishment of a National Centre for Learning Welsh, disbanding the Welsh for Adults Centres and reducing the number of providers through a competitive tendering process. The National Centre for Learning Welsh came into being in April 2016 and is responsible for all aspects of the Welsh for Adults education programme, from curriculum development and resources for tutors to research, marketing and e-learning.

Following the recent restructuring of providers, the Glamorgan Welsh for Adults Centre, which is based at the University of Glamorgan, Pontypridd has been awarded the contract to continue with the delivery of courses in the Rhondda Cynon Taf, Bridgend and Merthyr Tydfil area. These include intensive, residential and weekly courses aimed at the general public and more targeted learners like – parents/families and those wishing to learn Welsh in the workplace. The type of provision also varies from the traditional classroom delivery to e-learning and blended learning, which combines face to face classes with e-learning methods, and also informal learning which are non-structured activities in which learners take part outside the class, either alone or with a group.

According to figures received by the Welsh for Adults Centre, 696 learners attended the Centre's courses across Rhondda Cynon Taf in 2015/16 with 51% on starter courses. However, 49% were on intermediate courses or higher, and therefore have the potential to develop into confident Welsh speakers who can contribute to the development of the language in the community.

The target for 2016-17 is to increase the overall numbers attending Welsh for Adults courses to over 900.

Children, Young People and Families

Census results show that Rhondda Cynon Taf has seen a considerable increase in the number of children and young people able to speak Welsh over the last thirty years. Although these figures are very welcome, they need to be treated with some caution, as it appears that about half of these are second language learners who are unlikely to retain their language skills into young adulthood.

In addition to second language learners, the challenge of maintaining language skills to young adulthood is also true for those who have received Welsh-medium education and have left school with a good level of fluency. The reality is that for many Welsh-speaking children from homes without Welsh-speaking parents/carers, school provides them with one of the few opportunities to use the language. As a result, evidence shows that a lack of opportunities to use the language leads to a

lack of confidence and erosion of language skills. It is obvious therefore that the school setting alone is not enough; the child or young person needs to be supported at home (if possible) and encouraged to participate in wider social and cultural activities through the medium of Welsh to retain fluency in the language. There is also evidence that suggests that the language of interaction with friends is closely linked to the language the child or young person speaks, and that this also influences their attitudes towards either or both languages.

It has long been acknowledged by the Welsh Language Board during its existence and lately Welsh Government that we need to provide children and young people with a wide range of opportunities to use their Welsh outside school, so that they associate the language not only with education, but also with leisure and cultural activities and, above all, with fun and entertainment. It is hoped that by increasing the provision of Welsh-medium activities it increases the use of the language in the community and instils a sense of enthusiasm amongst children and young people and a positive attitude towards the language.

A great deal of work has already been done in the local authority area to provide children and young people with opportunities to enjoy activities through the medium of Welsh. This has been achieved by a number of organisations, some of which, like the Urdd and Menter Iaith Rhondda Cynon Taf are entirely focused on increasing the use of Welsh in the community and during out of school hours. The activities and proposals set out in this Promotions Strategy seek to build on this foundation and take advantage of the growing number of opportunities to use social media and communication technology to share information and knowledge and create vibrant networks of language users.

Menter Iaith Rhondda Cynon Taf already provide after-school care clubs in conjunction with the Welsh-medium primary schools and holiday play schemes during school holidays. They are also responsible for organising Language Forums in all the Welsh-medium secondary schools which provides young people with opportunities to discuss issues that affect them, to plan activities to promote the Welsh language and to receive information about possible career paths or apprenticeships that require bilingual skills.

The Urdd also provides a range of activities aimed at children and young people, including sports clubs like gymnastics, football, rugby, swimming along and keep-fit. They also run Welsh-medium community clubs in Pontypridd, Rhydywaun, Aberdare, Rhondda and Bro Taf.

Welsh in the Workplace

Rhondda Cynon Taf County Borough Council like all public bodies in Wales have been required to prepare Welsh Language Schemes since the passing of the Welsh Language Act in 1993 which gave the Welsh and English languages equal status in public life. The Act placed a duty on the public sector to treat both languages equally when providing services to the public. The schemes explained which services they would provide in Welsh and how an organisation would respond to phone calls, letters or emails from Welsh speakers. They also described how the Welsh language would be used on signs, forms and publications and how they would promote and facilitate the use of Welsh in the delivery of services.

The Borough Council produced and implemented three Welsh Language Schemes altogether between 1994-2016. Responsibility for monitoring compliance with the schemes lay with the Welsh Language Board up to 2014 and latterly with the Welsh Language Commissioner.

The Welsh Language Standards which have replaced the Welsh Language Schemes were prepared under the Welsh Language (Wales) Measures 2011 and the Welsh Language Standards (No.1) Regulations 2015 which came into force on 31st March 2015. The Measure created a procedure for introducing duties in the form of language standards that explain how organisations are expected to use the Welsh language and support the Welsh Government's aims of:-

- increasing and improving Welsh language services for the people of Wales;
- ensuring greater clarity and consistency in terms of the services that can be expected in Welsh;
- giving the people of Wales rights in terms of receiving services through the medium of Welsh.

The Measure gives the Welsh Language Commissioner authority to impose duties on a wide range of organisations to provide services in Welsh, to mainstream the language into policy development, and to develop strategies with regard to increasing the use of Welsh at work.

The authority's action plan which outlines how it intends complying with the standards imposed by the Welsh Language Commissioner was approved by Council in June 2016. The Council's commitments under the Welsh Language Standards have already been integrated into the authority's planning documents including the Improvement Plan 2015, the Council's Strategic Equality Plan, the Welsh in Education Strategic Plan (WESP) and recent Welsh Government legislation - Wellbeing of Future Generations (Wales) Act 2015 and the Social Care and Well-being Act, 2016.

Rhondda Cynon Taf Council is committed to creating an environment which encourages residents to use Welsh in their interaction with the Council and supporting staff to use Welsh in the workplace. In order to achieve these aims, the Council established a Welsh Language Cabinet Steering Group as a sub-committee of the Council's Cabinet in 2014. It is a cross-party group with community representation. The Steering Group oversees developments, considers reports from relevant departments on Welsh language issues, makes recommendations to the Council's Cabinet and monitors council-wide developments. It has recently assumed responsibility for assessing the Welsh Language Action Plan, monitoring the Council's progress as it seeks to meet the Welsh Language Standards and also for developing the required 5-year Promotion Strategy.

A Chief Officer Working Group has also been established to ensure that the required operational changes are implemented and monitored in addition to securing a collaborative approach that will support services to address any areas for improvement and to record and respond to customer complaints.

Strategic support is also provided by a wide range of partners through the Fforwm Iaith (Welsh Language Forum) who mainly focuses on community based activities and Pwyllgor Strategaeth y Gymraeg mewn Addysg (Welsh in Education Strategic Committee) who monitor progress on the development of Welsh-medium education and teaching Welsh to Adults.

A draft policy to promote the Welsh language in the workplace has already been drawn up for approval by Cabinet and badges and lanyards denoting ability to speak Welsh have been distributed to staff. Posters (*Hapus i siarad Cymraeg*) which encourage visitors to use Welsh have been put up in all Reception areas and a number of promotional materials have been produced helping staff to access an on-line translation service, a mouse mat with simple Welsh greetings and a booklet entitled *Being Bilingual*.

Strategaeth
Hybu'r Gymraeg

Welsh Language
Promotion Strategy

Rhondda Cynon Taf

1. Cyflwyniad

Mae datblygu strategaeth 5 mlynedd i hybu'r Gymraeg yn ofyniad strategol yn ymwneud â Mesur y Gymraeg (Cymru) a basiwyd gan Gynulliad Cenedlaethol Cymru yn 2011.

Mae'r Mesur yn cynnwys:

- rhoi statws swyddogol i'r Gymraeg yng Nghymru sy'n golygu na ddylai'r Gymraeg gael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg;
- sefydlu rôl Comisiynydd y Gymraeg sydd â chyfrifoldeb dros hybu'r Gymraeg a gwella'r cyfleoedd sydd gan bobl i'w defnyddio;
- creu gweithdrefn ar gyfer cyflwyno dyletswyddau ar ffurf safonau iaith sy'n esbonio'r ffordd y disgwylir i sefydliadau ddefnyddio'r Gymraeg a chreu hawliau ar gyfer siaradwyr Cymraeg;
- gwneud darpariaeth parthed hybu a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg a chynyddu ei defnydd mewn bywyd bob dydd;
- gwneud darpariaeth parthed ymchwilio i amharu ar y rhyddid i ddefnyddio'r Gymraeg.

Mae'r Mesur yn rhoi awdurdod i Gomisiynydd y Gymraeg gyflwyno dyletswyddau i ystod eang o sefydliadau ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg, i brif ffrydio'r iaith mewn datblygiad polisi, ac i ddatblygu strategaethau yn ymwneud â chynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gwaith.

Ynghyd â'r holl awdurdodau lleol eraill yng Nghymru, derbyniodd Cyngor Bwrdeistref Rhondda Cynon Taf ei Hysbysiad Cydymffurfio Statudol yn unol ag Adran 44 o Fesur y Gymraeg (Cymru) 2011 ar 30 Medi 2015. Mae'r Hysbysiad Cydymffurfio yn ddogfen sydd wedi ei chyhoeddi gan Gomisiynydd y Gymraeg yn amlinellu'r 171 o Safonau penodol y bydd angen i Gyngor RCT gydymffurfio â nhw yn ymwneud â chyflenwi gwasanaethau Cymraeg.

Effaith ar y cyd yr Hysbysiad Cydymffurfio a'r Safonau yw y bydd angen mwy o gydymffurfio gan y Cyngor yn ymwneud â chyflenwi gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg – p'un ai ar bapur, ar y rhyngrwyd, y cyfryngau cymdeithasol a chyfryngau rhwyngweithiol, neu sgysiau wyneb yn wyneb/dros y ffôn. Bydd methu cydymffurfio yn rhoi'r Cyngor mewn perygl sylweddol o gael cosbau sifil sydd yn gallu cynnwys dirwyon o hyd at £5,000 y tro.

Safonau'r Gymraeg yw'r fframwaith newydd ar gyfer ymestyn y defnydd o'r Gymraeg a disodli Cynlluniau blaenorol y Gymraeg. Mae'r dyletswyddau a ddaw o'r Safonau yn berthnasol i'r meysydd gweithredol canlynol:

- Cyflenwi gwasanaethau cyfrwng Cymraeg
- Gwneud polisiau sydd yn hybu'r Gymraeg
- Gweithredu trwy gyfrwng y Gymraeg
- Cadw cofnodion am y Gymraeg, ac yn olaf
- Hybu'r Gymraeg.

Mae Safon 145 (Hybu) yn datgan bod yn rhaid i bob awdurdod lleol greu, a chyhoeddi ar eu gwefan, strategaeth 5 mlynedd sydd yn nodi'r ffordd y maent yn bwriadu hybu'r Gymraeg a hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg yn ehangach yn eu hardal; ac mae'n rhaid i'r strategaeth gynnwys (ymysg materion eraill):

- targed (o ran canran y siaradwyr yn yr ardal) ar gyfer cynyddu neu gynnal nifer y siaradwyr Cymraeg yn yr ardal erbyn diwedd y 5 mlynedd berthnasol;
- datganiad yn nodi sut maent yn bwriadu cyrraedd y targed hwnnw; a
- adolygiad o'r strategaeth a chyhoeddi fersiwn diwygiedig ar eu gwefan o fewn 5 mlynedd o gyhoeddi strategaeth (neu gyhoeddi strategaeth ddiwygiedig).

Mae safonau hybu'r Gymraeg yn cyflwyno dyletswyddau i awdurdodau lleol ar draws Cymru hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn fwy eang ac i gefnogi ac annog ei defnydd yn y cymunedau y maent yn eu gwasanaethu.

2. Cefndir

Mae Cyngor Bwrdeistref Rhondda Cynon Taf yn cwmpasu ardal Cymoedd De Cymru yn ymestyn o Fannau Brycheiniog yn y gogledd, i gyffiniau Caerdydd yn y de. Mae'n cynnwys cymysgedd o gymunedau trefol, lled-faestrefol a gwledig, wedi eu lleoli mewn mynyddoedd ac iseldir fferm.

Rhondda Cynon Taf yw'r trydydd awdurdod lleol mwyaf yng Nghymru, wedi ei ffurfio ym 1996 o gyn-fwrdeistrefi Rhondda, Cwm Cynon a Thaf Elái (rhan). Mae'r Fwrdeistref Sirol yn cwmpasu ardal o 424 cilometr sgwâr gyda phoblogaeth o 234,400 (2011). Mae gan yr ardal 75 ward etholaethol, y mae 22 ohonynt yn Ardaloedd Cymunedau yn Gyntaf.

Rhwng 2001 a 2011, tyfodd y boblogaeth 1.06%, o'i gymharu â chynnydd o 5.5% ar draws Cymru. Rhwng 2001 a 2011, cafwyd gostyngiad ar gyfartaledd o 14% yn nifer y plant 5-14 oed, gyda nifer y bobl 65 oed ac yn hŷn yn cynyddu bron 7% yn yr un cyfnod. Ymddengys y bydd y duedd hon yn parhau, gyda'r rhagfynegiad y bydd nifer y bobl sydd yn 85 oed ac yn hŷn yn dyblu erbyn 2033. RCT yw'r trydydd awdurdod lleol mwyaf difreintiedig yng Nghymru, yn ôl mesuriad gan Fynegai Amddifadedd Lluosog Cymru (2011) ac mae ganddo'r disgwyliad oes isaf yng Nghymru.

Yn ôl y Swyddfa Ystadegau Gwladol, mae 73% o drigolion Rhondda Cynon Taf yn weithgar yn economaidd o'i gymharu â chyfartaledd Cymru o 75%, ond mae gan y cymoedd canolog a gogleddol lefelau uwch na'r cyfartaledd o bobl sydd yn hawlio Lwfans Ceiswyr Gwaith yng Nghymru. Mae strwythur cyflogaeth Rhondda Cynon Taf wedi ei reoli gan dri sector, sef 'gweinyddiaeth gyhoeddus', 'cynhyrchu' a 'dosbarthu, gwestai a bwytai'. Gyda'i gilydd, mae'r tri yma'n rhoi cyfrif am 74% o'r holl swyddi sydd ar gael yn Rhondda Cynon Taf. Mae'r prif dueddiadau cymdeithasol yn dangos bod 27% o drigolion Rhondda Cynon Taf yn dioddef salwch hirdymor cyfyngus o'i gymharu â chyfartaledd Cymru o 23% yn unig. Yn ogystal, nid oes gan 41% o

drigolion Rhondda Cynon Taf unrhyw gymwysterau academaidd o'i gymharu â chyfartaledd Cymru o 33%.

Yn ôl ffigurau cyfrifiad 2011, mae 27,779 o siaradwyr Cymraeg yn byw yn Rhondda Cynon Taf sydd yn cynrychioli 12.3% o gyfanswm y boblogaeth. Ceir proffil iaith manylach o'r fwrdeistref sirol yn Adran 4 isod.

3. Cyd-destun Polisi

Er bod Safonau'r Gymraeg yn ddatblygiad cymharol ddiweddar, mae wedi bod yn ofynnol ar awdurdodau lleol a chyrff cyhoeddus eraill i gynhyrchu Cynlluniau Iaith Gymraeg ers pasio Deddf yr Iaith Gymraeg ym 1993 oedd yn pennu y dylai'r Gymraeg a'r Saesneg gael eu trin yn gyfartal.

Ers sefydlu'r Cynulliad Cenedlaethol, cafwyd llond gwlad o bolisiau a strategaethau â'r nod o gynyddu'r niferoedd sydd yn gallu siarad Cymraeg a hybu ei defnydd ym mywyd bob dydd. Er enghraifft, yn 2003, cyhoeddodd Llywodraeth Cynulliad Cymru gynllun cenedlaethol i greu Cymru ddwyieithog o'r enw *Iaith Pawb*. Yn y cyflwyniad i'r cynllun, dywedodd Rhodri Morgan, Prif Weinidog Cymru ar y pryd -'*Cred Llywodraeth Cynulliad Cymru fod y Gymraeg yn rhan annatod o'n hunaniaeth genedlaethol. Mae'r iaith Gymraeg yn rhan hanfodol ac oesol o hanes, diwylliant a gwedd cymdeithasol ein cenedl. Rhaid i ni barchu'r etifeddiaeth honno a gweithio i sicrhau nad yw'n cael ei cholli ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.*' Aeth y cyflwyniad ymlaen i ddweud bod '*Llywodraeth y Cynulliad wedi ymrwymo i arwain y gwaith o gefnogi a hybu'r Gymraeg.....[a] byddwn yn gwneud y cyfan sydd o fewn ein gallu i greu'r amodau cywir lle y gall yr iaith Gymraeg dyfu a blodeuo ym mhob agwedd o fywyd Cymru.*'

Dyma'r tro cyntaf yn hanes hir y genedl y mae llywodraeth wedi ymrwymo i'r egwyddor o greu Cymru gwbl ddwyieithog. Mae'r weledigaeth a gyflwynir yn *Iaith Pawb* yn un o wlad - '*Ile gall pobl ddewis byw eu bywydau trwy gyfrwng y Gymraeg neu Saesneg a lle mae presenoldeb y ddwy iaith yn ffynhonnell amlwg a hyglyw o falchder a chryfder i bob un ohonom.*'

Un o'r prif ddogfennau polisi oedd yn ategu'r weledigaeth hon oedd *Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg Llywodraeth Cymru* a lansiwyd yn 2010. Roedd Leighton Andrews, y Gweinidog Plant, Addysg a Dysgu Gydol Oes ar y pryd, eisiau creu system addysg a hyfforddiant - '*sy'n ymateb i'r galw cynyddol am addysg cyfrwng Cymraeg, gan gynyddu nifer y dysgwyr sy'n dod yn rhugl yn y Gymraeg ac sy'n gallu*

defnyddio'r iaith yn eu cymunedau, gyda'u teuluoedd ac yn y gweithle.' Mae'r strategaeth yn datgan yn glir bod – 'Addysg cyfrwng Cymraeg o'r blynyddoedd cynnar, gyda dilyniant ieithyddol cadarn drwy bob cyfnod addysg, yn cynnig yr amodau gorau ar gyfer meithrin dinasyddion dwyieithog y dyfodol. Mae datblygu sgiliau iaith yn broses sy'n digwydd dros gyfnod o amser.'

Er mwyn datblygu addysg cyfrwng Cymraeg, mae wedi bod yn ofynnol i bob awdurdod lleol greu fframwaith trwy Gynlluniau Strategol y Gymraeg mewn Addysg (WESP) sy'n disgrifio'r ffordd y byddant yn cyfrannu at y canlyniadau a'r targedau a nodir yn *Strategaeth Addysg Cyfrwng Cymraeg* trosfwaol Llywodraeth Cymru. Nod Deddf Safonau a Threfniadaeth Ysgolion (Cymru) 2013 oedd datblygu'r WESP anstatudol blaenorol trwy roi safle statudol iddynt. Roedd y Ddeddf yn rhoi dyletswydd ar awdurdodau lleol i ymgynghori ar, creu a chyhoeddi Cynllun Strategol pum mlynedd y Gymraeg mewn Addysg i gael ei gyflwyno i gael ei gymeradwyo gan Weinidogion Cymru.

Ym mis Ebrill 2012, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru *Strategaeth y Gymraeg* o'r enw - '*iaith fyw: iaith byw 2012-1017*'. Mae'r strategaeth yn adlewyrchu gweledigaeth y llywodraeth ar gyfer cynyddu nifer y bobl sydd yn siarad ac yn defnyddio'r iaith. Mae'n datblygu'r weledigaeth a amlinellwyd yn '*iaith Pawb – Cynllun Gweithredu Cenedlaethol ar gyfer Cymru Ddwylieithog*' a gyhoeddwyd yn 2003.

Mae'r ddogfen yn amlygu pwysigrwydd system addysg cyfrwng Cymraeg gref fel sylfaen hirdymor ar gyfer hybu'r defnydd o'r Gymraeg ar draws ystod o feysydd cymdeithasol. Yn yr un modd, mae hefyd yn nodi nad yw'r system addysg ar ei phen ei hun yn ddigon i gynhyrchu siaradwyr Cymraeg sydd yn gweld gwerth yn defnyddio'r iaith yn eu bywyd bob dydd gartref, yn gymdeithasol neu'n broffesiynol.

Mae dwy elfen graidd i'r strategaeth, sef yn gyntaf i annog plant a phobl o bob oed i gaffael yr iaith, fel annog trosglwyddo'r iaith yn y cartref, gan sicrhau twf pellach mewn addysg cyfrwng Cymraeg a Chymraeg i Oedolion, ac yn ail, creu cyfleoedd i

bobl ddefnyddio'r iaith yn ddyddiol, nail ai'n gymdeithasol, yn y gwaith, wrth dderbyn gwasanaethau neu wrth fwynhau adloniant a hamdden.

Mae chwe nod i'r strategaeth:

- annog a chefnogi'r defnydd o'r Gymraeg mewn teuluoedd;
- cynyddu darpariaeth gweithgareddau cyfrwng Cymraeg ar gyfer plant a phobl ifanc a chynyddu eu hymwybyddiaeth o werth yr iaith;
- cryfhau sefyllfa'r Gymraeg yn y gymuned;
- cynyddu cyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle;
- gwella gwasanaethau Cymraeg i ddinasyddion;
- cryfhau'r isadeiledd ar gyfer yr iaith, yn cynnwys technoleg ddigidol.

Yn 2014, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ddatganiad polisi yn datblygu sylfeini'r strategaeth wreiddiol o'r enw - '*iaith fyw: iaith byw - Symud Ymlaen*' sydd yn nodi amcanion polisi'r llywodraeth ar gyfer y Gymraeg hyd at 2017. Cafodd y diwygiadau hyn eu llywio gan nifer o ddatblygiadau ers ei lansio oedd yn cynnwys cyhoeddi canlyniadau cyfrifiad 2011 a chyfres o drafodaethau ac adolygiadau polisi lefel uchel.

Yng ngoleuni hyn, mae'r llywodraeth wedi nodi pedair thema i ganolbwyntio arnynt ar gyfer y tair blynedd nesaf:

- Yr angen i gryfhau'r cysylltiadau rhwng yr economi a'r iaith Gymraeg sy'n cydnabod y synergedd rhwng meithrin twf economaidd, swyddi, creu cyfoeth, a lles y Gymraeg;
- Yr angen am gynllunio strategol gwell ar gyfer yr iaith Gymraeg gan Lywodraeth Cymru, awdurdodau lleol a chyreff cyhoeddus eraill;
- Yr angen i annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg yn y gymuned gyda ffocws penodol ar gynyddu nifer y bobl sydd yn dysgu Cymraeg trwy'r system addysg a hyfforddiant a throi'r dysgwyr hynny yn siaradwyr;
- Yr her o newid ymddygiad ieithyddol trwy fod yn fwy cadarnhaol ac yn llai negyddol am y ffordd yr ydym yn siarad ac yn teimlo am yr iaith.

Cafodd y Fframwaith Strategol *Mwy na Geiriau/More than Words* ei llunio gan Lywodraeth Cymru yn 2012 gyda'r nod o gryfhau gwasanaethau Cymraeg mewn iechyd, gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol. Mae'r fframwaith yn darparu dull systematig o wella gwasanaethau ar gyfer y rheiny sydd angen neu'n dewis derbyn eu gofal yn Gymraeg. Mae'n cydnabod i lawer o siaradwyr Cymraeg bod angen i'r gallu i ddefnyddio eich iaith eich hun gael ei weld fel cydran graidd o ofal, nid yn ddewis ychwanegol.

Mae llawer o ddefnyddwyr gwasanaethau yn agored iawn i niwed, felly mae rhoi'r cyfrifoldeb o ofyn am wasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg yn annheg. Mae'r her o ddatblygu'r 'Cynnig Gweithredol', sef bod aelodau o'r staff yn cynnig gwasanaethau Cymraeg i gleifion, yn hytrach nag aros i gleifion ofyn amdanynt, yn ganolog i'r strategaeth.

Cafodd y strategaeth ei diweddarau yn 2016 gyda '*Mwy na geiriau... fframwaith strategol olynol ar gyfer Gwasanaethau Cymraeg mewn Iechyd, Gwasanaethau Cymdeithasol a Gofal Cymdeithasol 2016-2019*'. Nod pennaf y fframwaith strategol olynol yw sicrhau y bydd GIG Cymru, y gwasanaethau cymdeithasol a gofal cymdeithasol wedi prif ffrydio'r Gymraeg i bron bob agwedd ar eu busnes o ddydd i ddydd. Bydd hyn yn cynnwys cydnabod bod llawer o bobl agored i niwed, fel pobl hŷn sy'n dioddef o ddementia neu strôc hefyd yn colli eu hail iaith ac mai dim ond Cymraeg mae llawer o blant bach yn ei siarad. Mae hefyd yn amlygu'r ffaith fod gofal ac iaith yn mynd law yn llaw ac y gellir peryglu ansawdd gofal trwy fethu cyfathrebu gyda phobl yn eu hiaith gyntaf.

Cyhoeddwyd *Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015* gan Lywodraeth Cymru i wella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol Cymru. Mae'n ei wneud yn ofynnol i gyrff cyhoeddus feddwl mwy am yr hirdymor, gweithio'n well gyda phobl a chymunedau a'i gilydd, ceisio atal problemau a chael ymagwedd fwy cydlynus tuag at gynaliadwyedd. Mae'r Ddeddf yn sefydlu saith nod llesiant, yn cynnwys –
'Cymdeithas sy'n hyrwyddo ac yn gwarchod diwylliant, treftadaeth a'r Gymraeg ac

sy'n annog pobl i gyfranogi yn y celfyddydau, a chwaraeon a gweithgareddau hamdden.'

Mae'r Ddeddf yn sefydlu Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol ar gyfer Cymru a hefyd yn sefydlu Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus (BGCau) ar gyfer pob awdurdod lleol yng Nghymru. Mae'n rhaid i bob BGC wella llesiant economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol ei ardal trwy geisio cyflawni'r nodau llesiant.

Yn olaf, cafodd drafft o strategaeth newydd yn dilyn ymlaen o'r strategaeth bresennol - *'Iaith fyw: iaith byw 2012-2017'* ei lansio yn yr Eisteddfod Genedlaethol yn y Fenni eleni gyda'r nod o greu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2051. Yn y Rhagair i'r strategaeth ddrafft, mae Alun Davies AC, y Gweinidog Dysgu Gydol Oes a'r Gymraeg yn datgan yn glir mai - *'Ein huchelgais ni fel Llywodraeth yw cyrraedd miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050. Does dim dwywaith fod hon yn uchelgais heriol, ond rwy'n grediniol fod angen i ni osod uchelgais o'r fath os ydym am wneud gwahaniaeth gwirioneddol i sefyllfa'r Gymraeg.....Er mwyn i ni gyflawni hynny, credwn fod angen i sawl peth ddigwydd: mwy o blant mewn addysg cyfrwng Cymraeg, cynllunio gwell mewn perthynas â'r ffordd y mae pobl yn dysgu'r iaith, cyfleoedd mwy hygyrch i bobl ddefnyddio'r iaith, seilwaith cryfach a chwyldro i wella darpariaeth ddigidol yn y Gymraeg, a gweddnwid y ffordd yr ydym yn siarad amdani.'*

Mae'r strategaeth yn cynnwys chwe maes datblygu:

- Polisi Cynllunio ac Iaith
- Normaleiddio'r defnydd o'r Gymraeg
- Addysg
- Pobl
- Cefnogaeth
- Hawliau

Mae Llywodraeth Cymru wedi gwahodd ymatebion i'r ddogfen ymgynghori erbyn 31 Hydref.

4. Proffil y Gymraeg: Rhondda Cynon Taf

Dangosodd canlyniad cyfrifiad 2011 ddirywiad yn nifer y siaradwyr Cymraeg yng Nghymru er 2001, a oedd hefyd wedi ei adlewyrchu yn Rhondda Cynon Taf, fel y dengys y tabl isod:

Tabl 1: Nifer a Chanran y Siaradwyr Cymraeg yn 2001 a 2011

	Nifer y Siaradwyr Cymraeg		Canran y Siaradwyr Cymraeg	
	2001	2011	2001	2011
Rhondda Cynon Taf	27,946	27,779	12.5	12.3
Cymru	582,368	562,016	20.8	19.0

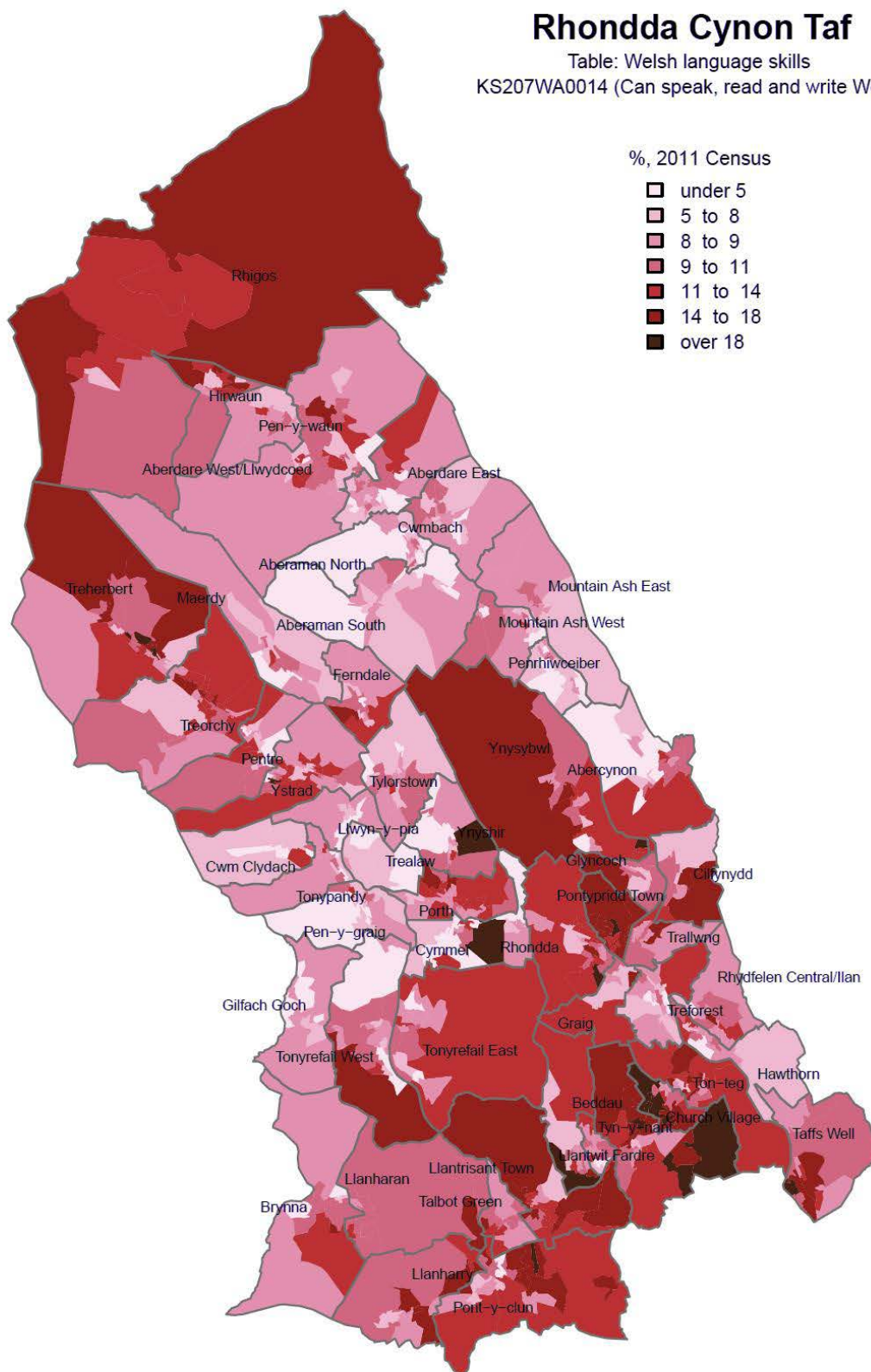
Mae'r ffigurau'n dangos bod 167 yn llai o siaradwyr Cymraeg yn y Fwrdeistref Sirol yn 2011 nag yn 2001; roedd cyfran y siaradwyr Cymraeg hefyd wedi gostwng 0.2%. Er bod y data'n dangos tuedd am i lawr, mae'n ddigon tenau i awgrymu bod y sefyllfa gyffredinol yn ddigon sefydlog. Er nad yw'r dirywiad mor ddifrifol ag mewn rhannau eraill o Gymru, mae angen mynd i'r afael â hi er mwyn osgoi gwanhau sylfaen yr iaith ymhellach.

Yn ddiweddar, comisiynodd Menter Iaith Rhondda Cynon Taf Broffil Cymraeg yr ardal er mwyn iddi gynllunio'n strategol ar gyfer twf yr iaith a gweithredu fel partner dylanwadol yn y broses adfywio. Mae'r proffil iaith yn cynnwys mapiau a thablau defnyddiol yn dangos dosbarthiad daearyddol siaradwyr Cymraeg, eu proffil oed a phatrymau eu defnydd o'r iaith. Mae'r map isod, sydd wedi ei gymryd o'r proffil iaith, yn dangos ble mae'r rheiny sydd yn gallu siarad, darllen ac ysgrifennu yn y Gymraeg

yn byw, gyda'r ardaloedd tywyllach yn dangos ble ceir y gyfran uchaf o siaradwyr
Cymraeg:

Rhondda Cynon Taf

Table: Welsh language skills
KS207WA0014 (Can speak, read and write Welsh)

The maps show percentages within Census 2011 output areas, within electoral divisions

Map created by Hywel Jones. Variables KS208WA0022-27 corrected

Contains National Statistics data © Crown copyright and database right 2013; Contains Ordnance Survey data © Crown copyright and database right 2013

Mae'r map uchod yn dangos bod lledaeniad y rheiny sy'n gallu siarad, darllen ac ysgrifennu yn Gymraeg yn weddol gyfartal, ond mae'n amlwg bod y prif ardaloedd lle mae'r dwysedd mwyaf yn tueddu i fod yn ne a gogledd y Fwrdeistref Sirol.

Mae'r tabl isod yn dangos yn fanylach y boblogaeth gyffredinol yn ôl Cymuned yn Rhondda Cynon Taf a chanran a niferoedd y siaradwyr Cymraeg yn seiliedig ar Gyfrifiad 2011. Cyflwynir y cymunedau mewn trefn ddisgynnol gan ddechrau gyda'r rheiny â'r ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg:

Tabl 2: Niferoedd a Chanran y Siaradwyr Cymraeg yn ôl Cymuned

Cymuned	Poblogaeth dros 3 blynedd	Nifer y siaradwyr Cymraeg	% y siaradwyr Cymraeg
Llanilltud Faerdre	14,587	2,501	17.1
Hirwaun	4,799	788	16.4
Pont-y-clun	7,730	1,232	15.9
Treherbert	5,503	857	15.6
Rhigos	869	135	15.5
Ynys-y-bwl a Choed-y-cwm	4,484	676	15.1
Ffynnon Taf	3,522	528	15.0
Treorci	7,465	1,085	14.5
Llwydcoed	1,271	183	14.4
Llantrisant	14,731	2,068	14.0
Llanhari	3,460	482	13.9
Porth	5,764	769	13.3
Llanharan	6,969	909	13.0
Pontypridd	31,538	3,978	12.6
Ystrad	5,652	692	12.2
Pentre	5,035	610	12.1
Glynrhedynog	4,034	478	11.8
Aberdâr	14,054	1,625	11.6
Ynys-hir	3,185	361	11.3
Tonyrefail	11,852	1,286	10.9
Cwm-bach	4,229	448	10.6

Pen-y-waun	2,913	305	10.5
Aberpennar	7,114	740	10.4
Tylorstown	4,368	443	10.1
Tonypandy	3,609	353	9.8
Maerdy	3,046	296	9.7
Pen-y-graig	5,330	497	9.3
Aberaman	9,411	870	9.2
Cymer	4,605	423	9.2
Llwynypia	2,178	198	9.1
Trehafod	678	62	9.1
Abercynon	6,125	552	9.0
Cwm Clydach	2,695	238	8.8
Penrhiwceiber	5,564	491	8.8
Trealaw	3,871	334	8.6
Gilfach-goch	3,315	286	8.6

Mewn gwrthgyferbyniad â'r tabl uchod a nododd gymunedau â'r ganran uchaf o siaradwyr Cymraeg, mae'r tabl isod yn dangos rhai o'r cymunedau â'r nifer uchaf o siaradwyr Cymraeg yn ôl cyfrifiad 2011 a'r newid yn y ganran er 2001:

Tabl 3: Cymunedau â'r Nifer Uchaf o Siaradwyr Cymraeg

Cymuned	Nifer y siaradwyr Cymraeg	Canran y siaradwyr Cymraeg	% y newid er 2001
Pontypridd	3,978	12.6	-0.2
Llanilltud Faerdre	2,501	17.1	+2.6
Llantrisant	2,068	14.0	-0.2
Aberdâr	1,625	11.6	-2.4
Pont-y-clun	1,232	15.9	+1.1

Mae'n amlwg bod gan y cymunedau hyn, ynghyd â Thonyrefail a Threorci, sydd hefyd â thros 1,000 o siaradwyr Cymraeg, rôl bwysig i'w chwarae fel canolfannau iaith allweddol yn y dyfodol.

Tabl 4: Cymhariaeth yn niferoedd/canrannau ar draws ystodau oedran - rhwng 2001 a 2011

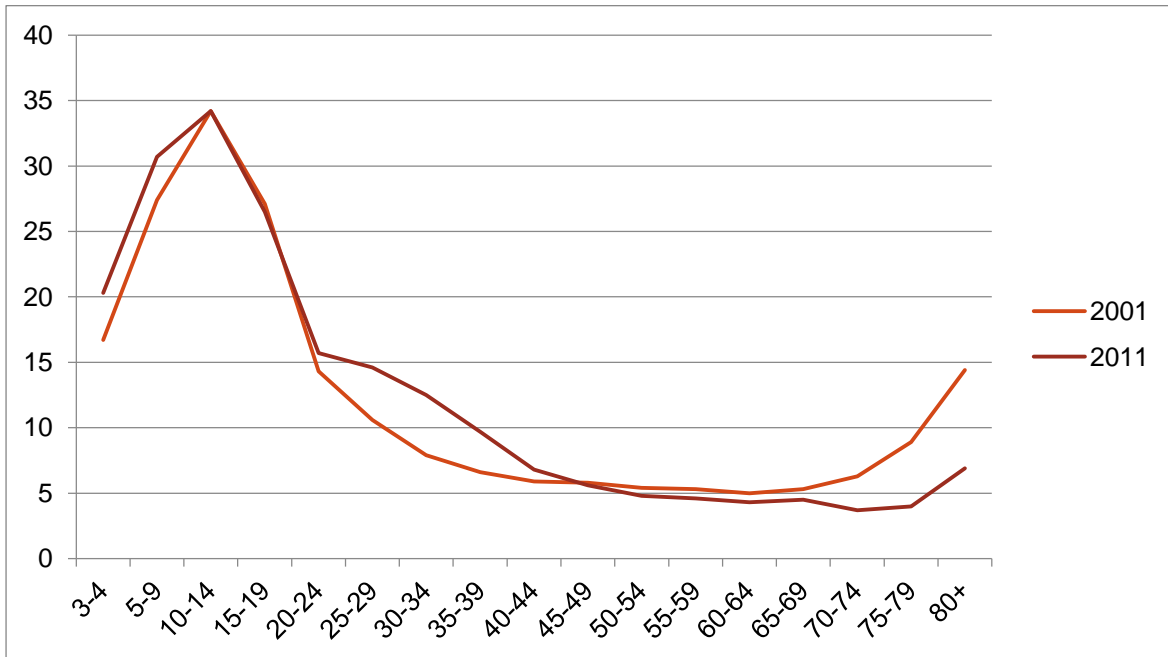
Grŵp Oedran	% y siaradwyr Cymraeg 2001	% y siaradwyr Cymraeg 2011	Nifer y siaradwyr Cymraeg 2001	Nifer y siaradwyr Cymraeg 2011
Pawb (dros 3)	12.5	12.3	27,946	27,779
3-4 oed	16.7	20.3	982	1,137
5-9 oed	27.4	30.7	4,104	4,028
10-14 oed	34.2	34.2	5,606	4,750
15-19 oed	27.1	26.5	4,081	3,942
20-24 oed	14.3	15.7	2,060	2,541
25-29 oed	10.6	14.6	1,514	2,158
30-34 oed	7.9	12.5	1,302	1,769
35-39 oed	6.6	9.7	1,124	1,413
40-44 oed	5.9	6.8	913	1,143
45-49 oed	5.8	5.6	834	934
50-54 oed	5.4	4.8	880	732
55-59 oed	5.3	4.6	723	636
60-64 oed	5.0	4.3	586	665
65-69 oed	5.3	4.5	560	544
70-74 oed	6.3	3.7	592	363
75-79 oed	8.9	4.0	747	309
80+ oed	14.4	6.9	1,338	715

Mae'r data uchod yn dangos bod proffiliau oed siaradwyr Cymraeg yn Rhondda Cynon Taf yn amrywio'n sylweddol. Nid yw'n syndod efallai bod y canrannau uchaf ymysg y grwpiau oedran iau sydd yn pwysleisio dylanwad y system addysg, yn arbennig twf ysgolion cyfrwng Cymraeg yn ystod y blynyddoedd diweddar. Fodd bynnag, mae angen rhybudd iechyd i gyd-fynd â'r ffigurau hyn am fod y gyfran a ddynodir fel siaradwyr Cymraeg yn 2011 yn y grŵp oedran 5-9 oed (30.7%) lawer yn uwch na'r rheiny yn yr un grŵp oedran mewn addysg cyfrwng Cymraeg (20%), sydd yn fesur llawer mwy realistig o allu ieithyddol. Mae'r ffigur chwyddedig mwy na thebyg yn adlewyrchu asesiadau ieithyddol rhieni y mae eu plant yn astudio Cymraeg fel ail iaith a gallai fod yn rhy optimistaidd o ran eu sgiliau iaith cyffredinol.

Mae'n galonogol, fodd bynnag, nodi bod tua thraean o bobl ifanc 10-14 oed wedi eu cofnodi fel siaradwyr Cymraeg. Ond, mae'n peri pryder nad yw'r sgiliau dwyieithog sy'n cael eu caffael yn yr ysgol yn cael eu cynnal i'r un graddau pan yn oedolion ifanc. Mae'r ffigurau yn dangos, er enghraifft, bod 34.2% o blant yn y grŵp oedran 10-14 oed yn 2001 yn siarad Cymraeg yn rhugl, ond dim ond 15.7% o'r un garfan, ddeng mlynedd yn ddiweddarach yn 2011 a gyfaddefodd fod ganddynt sgiliau Cymraeg. Mae hyn, eto, yn rhannol, yn adlewyrchu'r asesiad rhy optimistaidd o bosibl o sgiliau iaith gan rieni ond mae hefyd yn dangos pa mor gyflym y mae sgiliau iaith yn gallu erydu os na chânt eu cynnal yn weithredol.

Mae'r graff isod yn amlygu hyn yn glir trwy ddangos bod patrwm dirywiad yr iaith ymysg y grwpiau oedran ôl-16 yn weddol gyson yn ôl canlyniadau'r cyfrifiad dengmlwyddol mwyaf diweddar. Gellir gweld y brigau yn 10-14 oed yn glir yn 2001 a 2011, wedi ei ddilyn gan ddirywiad dramatig yn y defnydd o iaith mewn grwpiau oedran wedi hynny nes bod ymchwydd bach yn dod yn amlwg eto ymysg siaradwyr oedrannus, er nad yw hyn mor amlwg yn 2011 ag yr oedd ddegawd ynghynt. Yn anffodus, mae'r dirywiad ailadroddus hwn ym mhatrwm yr iaith wedi bodoli am yn rhy hir ac mae angen i gynllunwyr iaith fynd i'r afael ag ef fel mater o flaenoriaeth er mwyn i fuddsoddiad mewn addysg cyfrwng Cymraeg greu canlyniadau hirdymor gwell o ran defnydd yn y gymuned.

Graff 1: Canran sy'n gallu siarad Cymraeg yn ôl grwpiau oedran yn seiliedig ar ffigurau cyfrifiad 2001 a 2011

Mae'r graff uchod yn dystiolaeth pur o duedd gylchol sy'n peri pryder o gyfleoedd coll. Yn amlwg mae cannoedd o bobl ifanc oedd â sgiliau dwyieithog ychydig flynyddoedd yn ôl wedi gadael i'r sgiliau hynny erydu i'r fath raddau nad ydynt bellach yn weithredol. Mae hyn yn anochel yn arwain at ddiffyg hyder yn defnyddio'r sgiliau hynny ac amgyffrediad gan ddefnyddwyr nad oes ganddynt unrhyw werth na rhinwedd pellach. Mae hyn yn ddi-os yn siomedigaeth fawr i'r rheiny sy'n ymwneud â hybu'r iaith; ar y llaw arall, byddai ceisio ail-ymgysylltu'r oedolion hynny â'r Gymraeg er mwyn iddynt adennill eu medrusrwydd yn yr iaith, yn her gwerth chweil a boddhaus. Mewn un ffordd, byddai'n broses llawer symlach nag addysgu rhywun i siarad Cymraeg o'r cychwyn. Trwy dargedu'r siaradwyr hyn sydd wedi llithro, mae'r potensial ar gyfer cynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg ac annog mwy o ddefnydd o'r iaith yn y gymuned a'r gweithle yn enfawr. Caiff y dull hwn sydd wedi ei dargedu ei astudio'n fanylach yn nes ymlaen.

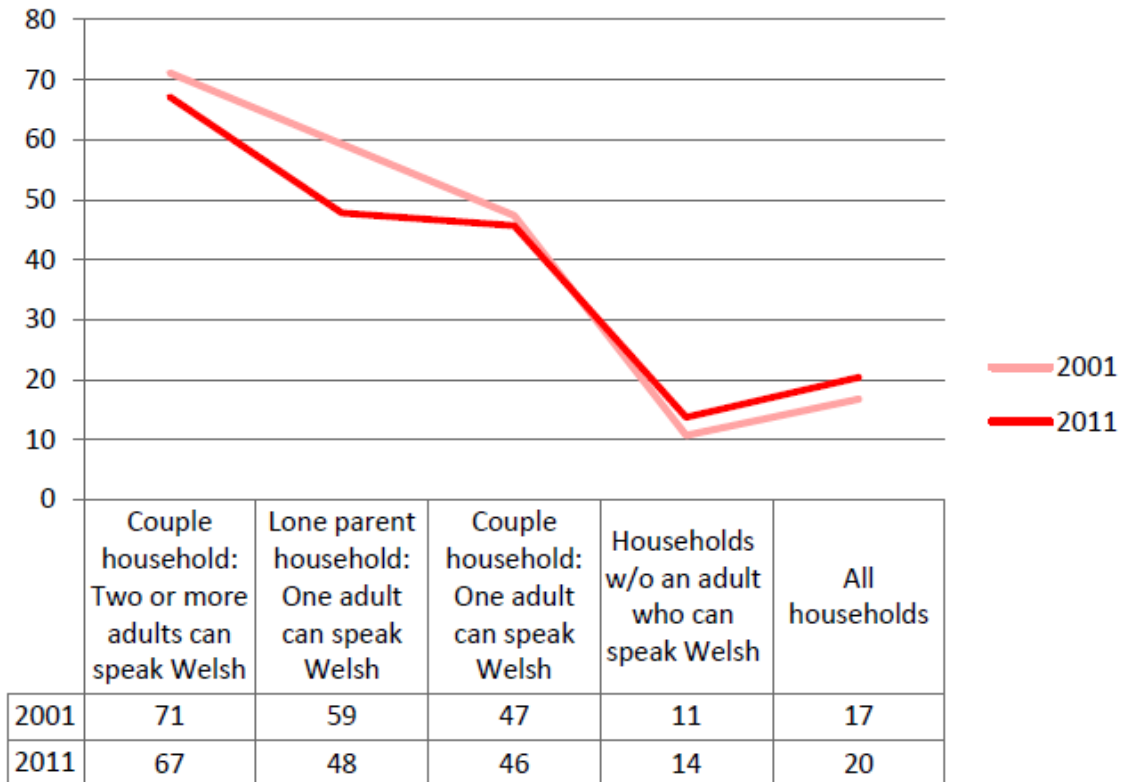
Yn ogystal â'r system addysg, y ffordd fwyaf effeithiol o gaffael y Gymraeg yw trwy gyflwyno'r iaith fel mamiaith yn y cartref. Yn anffodus, mae'r dadansoddiad a gomisiynwyd gan Fenter Rhondda Cynon Taf yn dangos bod trosglwyddo'r iaith yn y cartref yn is yn yr awdurdod lleol nag ar draws Cymru ac yn is na'r cyfartaledd

rhanbarthol. Ar lefel genedlaethol, ar aelwydydd lle mae'r ddau riant yn siarad Cymraeg, mae 82% o'r plant 3-4 oed hefyd yn siarad yr iaith. Yn Rhondda Cynon Taf, lle mae'r ddau riant yn gallu siarad Cymraeg, dim ond 67% o blant 3-4 oed sydd yn siarad Cymraeg. Yn 2001, y cyfraddau trosglwyddo cymaradwy oedd 76%. Ar aelwydydd lle mai ond un riant yn gallu siarad Cymraeg, y cyfraddau trosglwyddo a gofnodwyd yn Rhondda Cynon Taf yng Nghyfrifiad 2011 yw 46%, sydd yn ostyngiad bach o ffigur 2001 o 47%.

Mae'r dirywiad sylweddol hwn o ran trosglwyddo'r famiaith yn cael effaith sylweddol ar gynaliadwyedd iaith ac yn tanseilio'r broses o ailsefydlu'r Gymraeg fel iaith y cartref, maes mwyaf dylanwadol atgynhyrchu iaith mwy na thebyg. Ar ôl tua thair cenhedlaeth o addysg cyfrwng Cymraeg, mae annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg fel iaith y cartref yn profi'n dalcen caled. Yn ôl yr Athro Josuah Fishman, a oedd, hyd at ei farwolaeth ddiweddar, yn un o awdurdodau gorau'r byd ar gynllunio iaith, y teulu yw'r sail fwyaf cyffredin ac anochel ar gyfer trosglwyddo mamiaith a chaffael iaith. Pwysleisiodd fod - *'Y llwybr i dranc cymdeithasol yn cael ei arwain gan weithgaredd iaith nad yw'n canolbwyntio ar barhad o genhedlaeth i genhedlaeth h.y. sy'n gwyro i ymdrechion nad ydynt yn cynnwys ac yn dylanwadu ar ymddygiad cymdeithasoli teuluoedd o oed magu plant'*. Nodi ffyrdd o hybu mwy o ddefnydd o iaith yn y cartref fydd un o brif flaenoriaethau'r strategaeth hon a chaiff ei drafod mewn penodau diweddarach.

Graff 2: Trosglwyddo iaith yn y cartref

Rhondda, Cynon, Taff: % of children aged 3 to 4 who can speak Welsh

[Source: Welsh Language Commissioner/Statiath]

Er bod y Cyfrifiad yn brif ffynhonnell gwybodaeth ar gyfer nifer y bobl sydd yn gallu siarad Cymraeg, mae ffynonellau eraill hefyd yn cynnig data defnyddiol. Un ffynhonnell wybodaeth bwysig yw'r Arolwg o'r Defnydd o'r Gymraeg a gomisiynwyd gan Lywodraeth Cymru a Chomisiynydd y Gymraeg. Cynhaliwyd yr arolwg dros gyfnod o ddwy flynedd rhwng 2013 a 2015. Cynhaliwyd yr Arolwg blaenorol o'r Defnydd o'r Gymraeg gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg rhwng 2004-06.

Mae'r arolwg mwyaf diweddar yn dangos bod nifer y siaradwyr Cymraeg rhugl wedi gostwng yn dros hanner yr awdurdodau lleol (12 allan o'r 22 ardal) rhwng 2004-06 a

2013-15, yn bennaf yn ardaloedd Cymraeg eu hiaith traddodiadol gogledd a gorllewin Cymru. Fodd bynnag, cafwyd cynnydd yn nifer y siaradwyr Cymraeg rhugl mewn sawl awdurdod lleol yn ne-ddwyrain Cymru, gyda'r cynnydd mwyaf yng Nghaerdydd a Rhondda Cynon Taf. Mae'r nifer a ddynodwyd i fod yn rhugl yn Rhondda Cynon Taf wedi cynyddu o 11,200 i 16,600 rhwng 2004-06 a 2013-15, sef y cynnydd o 5,300. Fe wnaeth nifer y siaradwyr Cymraeg nad oeddent yn rhugl gynyddu hefyd o 12,500 i 21,300 - cynnydd o 8,700. Yn ogystal â'r cynnydd yn nifer y bobl sydd yn dweud eu bod yn gallu siarad Cymraeg yn Rhondda Cynon Taf, mae'r Arolwg o'r Defnydd o Iaith hefyd yn dangos bod canran y bobl yn yr ardal sydd yn siarad Cymraeg bob dydd wedi cynyddu o 35% i 43%.

5. Ardaloedd Allweddol Cynllunio Iaith

Er mwyn cynnal a chynyddu nifer y siaradwyr dros y pum mlynedd nesaf, mae angen i'r Cyngor Bwrdeistref a'i bartneriaid roi blaenoriaeth i feysydd gweithredu polisi allweddol, sydd yn cynnwys:

- Ehangu addysg cyfrwng Cymraeg o'r cyfnod cyn-ysgol i ôl-16
- Gwella trosglwyddo iaith yn y cartref
- Cynyddu nifer yr oedolion sydd yn dysgu Cymraeg
- Ehangu cyfleoedd i blant, pobl ifanc a theuluoedd ddefnyddio'r Gymraeg yn y gymuned ac mewn gweithgareddau hamdden
- Ehangu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle

Addysg cyfrwng Cymraeg

Darpariaeth y Blynyddoedd Cynnar

Mudiad Meithrin yw prif ddarparwr addysg y blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg yn Rhondda Cynon Taf. Ar hyn o bryd, maent yn darparu 13 o Gylchoedd Ti a Fi a

25 o Gylchoedd Meithrin yn y fwrdeistref sirol; mae llawer yn cael eu rhedeg ar y cyd â Dechrau'n Deg.

Darperir Cylchoedd Ti a Fi yn y lleoliadau canlynol:

Aberdâr
Beddau
Efail Isaf
Pentre'r Eglwys/Ton-teg
Rhydyfelin
Ffynnon Taf
Ynysybwl
Bronllwyn
Llanhari
Nant Dyrus (Ynyswen)
Porth
Thomastown
Treorci

Mae Cylchoedd Meithrin ar gael yn y lleoliadau canlynol:

Aberdâr
Beddau
Cilfynydd
Den y Gryffalo (Glyncoch)
Efail Isaf
Evan James (Pontypridd)
Llanilltud Faerdref
Penderyn
Pentre'r Eglwys
Rhydyfelin
Seren Fach (Aberpennar)

Sêr Sardis (Pontypridd)
 Ffynnon Taf
 Ynysybwl
 Bronllwyn
 Llanhari
 Nant Dyrys (Ynyswen)
 Pontyclun
 Porth
 Tretomas
 Treorci
 Ynyshir + Wattstown

Mae Mudiad Meithrin yn gobeithio agor cylchoedd Ti a Fi yn Gilfach Goch a Penygraig yn y dyfodol agos.

Darpariaeth Gynradd

Mae gan Ronda Cynon Taf ar hyn o bryd 13 o ysgolion cyfrwng Cymraeg a 3 ysgol gynradd dwy iaith:

Tabl 5: Ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg, nifer y disgyblion (2015) a lleoedd (heb gynnwys lleoedd meithrin)

Ysgol	Nifer y Disgyblion (2015)	Lleoedd	Nifer meithrin
Ysgol Gynradd Gymraeg Abercynon	299	355	41
Ysgol Gynradd Gymraeg Aberdâr	370	378	55
Ysgol Gynradd Gymraeg Bodringallt	142	171	21
Ysgol Gynradd Gymraeg Bronllwyn	212	242	35

Ysgol Gynradd Gymraeg Castellau	206	265	36
Ysgol Gynradd Gymraeg Evan James	295	392	48
Ysgol Gynradd Gymraeg Garth Olwg	294	315	45
Ysgol Gynradd Gymraeg Llantrisant	330	334	39
Ysgol Gynradd Gymraeg Llwyncelyn	271	272	42
Ysgol Gynradd Gymraeg Llyn y Forwyn	168	198	38
Ysgol Gynradd Gymraeg Pont Sion Norton	222	301	43
Ysgol Gynradd Gymraeg Tonyrefail	216	273	31
Ysgol Gynradd Gymraeg Ynyswen	232	326	49
Ysgol Llanhari (Cynradd)*	30	201	36

Ym Medi 2012, cafodd Ysgol Gyfun Llanhari ei hail-ddynodi'n Ysgol Ganol, ac mae bellach yn gallu derbyn disgyblion rhwng 3 a 19 oed. Mae gan adran Gynradd Ysgol Llanhari'r gallu i dderbyn 240 o ddisgyblion rhwng 3 ac 11 oed a gellir ehangu'r ddarpariaeth hon yn y dyfodol os bydd y galw am leoedd yn cynyddu.

Ymddengys o'r data a nodwyd uchod bod digon o leoedd yn y rhan fwyaf o ysgolion cynradd RCT i ddarparu ar gyfer unrhyw gynnydd yn y galw am addysg cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol.

Tabl 6: Ysgolion cynradd dwy iaith, nifer y disgyblion (2015) a lleoedd

Ysgol	Nifer y Disgyblion (2015)	Lleoedd	Nifer meithrin
Ysgol Dolau	177	442	20
Ysgol Heol y Celyn	111	414	22
Ysgol Penderyn	150	231	26

Yn seiliedig ar ddata 2015, roedd tua 3,725 o ddisgyblion yn cael addysg cyfrwng Cymraeg yn y sector cynradd (yn cynnwys lleoedd meithrin) sydd yn gyfwerth â rhyw 20% o'r cyfanswm. Mae hyn yn gynydd o 144 o ddisgyblion er 2010. Yn ôl adroddiad diweddaraf Cynllun Strategol y Gymraeg mewn Addysg (WESP), mae canran y plant saith oed sy'n cael eu haddysgu trwy gyfrwng y Gymraeg wedi aros yn weddol sefydlog dros y pum mlynedd diwethaf. Y canran ar gyfer 2015 oedd 19.5% o'i gymharu ag 20% yn 2011.

O ran datblygiad addysg cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol, mae cynigion yn Rhaglen Ysgolion yr 21ain Ganrif y Cyngor i gynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn ardaloedd o'r sir lle mae pwysau ar leoedd yn bodoli ar hyn o bryd. Mae'r rhain yn cynnwys adleoli Ysgol Gymraeg Tonyrefail i safle presennol Tonyrefail Primary School, fydd yn cynyddu lleoedd o 60 o leiaf ac Ysgol Gymraeg Llwynceilyn yn ehangu i safle Babanod Llwynceilyn gyferbyn, fydd yn cynyddu lleoedd yn yr ysgol honno o 100 o leoedd o leiaf. Mae'r datblygiad newydd yn Ysgol Llanhari hefyd wedi ychwanegu digon o leoedd cynradd cyfrwng Cymraeg i fodloni'r galw presennol, a'r galw a ragwelir i'r dyfodol yn ne-orllewin y Fwrdeistref Sirol lle mae cynlluniau ar y gweill i gefnogi datblygiadau tai ar raddfa fawr yn yr ardal.

Os oes cynnydd yn y galw am addysg cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol mewn rhannau eraill o'r sir, mae gan yr awdurdod lleol gynlluniau priodol i ymateb yn gadarnhaol er mwyn sicrhau bod digon o leoedd ar gael.

Darpariaeth Uwchradd

Mae gan Riondda Cynon Taf 3 ysgol gyfun cyfrwng Cymraeg ac Ysgol Ganol cyfrwng Cymraeg:

Tabl 6: Ysgolion cyfun cyfrwng Cymraeg, nifer y disgyblion (2015) a lleoedd

Ysgol	Nifer y Disgyblion (2015)	Lleoedd	6ed Dosbarth
Ysgol Garth Olwg	818	1,114	134
Ysgol Rhyd-y-waun	986	1,022	222
Ysgol Cymer Rhondda	773	1,025	164
Ysgol Llanhari (uwchradd)	412	951	69

Ym mis Ionawr 2012, derbyniodd 3,258 o ddisgyblion addysg uwchradd trwy gyfrwng y Gymraeg, neu 19% o gyfanswm y boblogaeth ysgol uwchradd. Ym mis Ionawr 2015, roedd y cyfanswm wedi gostwng ychydig i 2,944 oedd yn cynrychioli 18.4% o gyfanswm y boblogaeth ysgol uwchradd.

Mae cyfraddau trosglwyddo rhwng Cyfnod Allweddol 2 a 3 wedi bod yn gyson uchel dros y blynyddoedd diweddar gyda mwy o ddysgwyr yn ceisio gwella eu sgiliau iaith wrth symud o'r ysgol gynradd i'r ysgol uwchradd. Y gyfradd drosglwyddo yn 2015 oedd 97.3%. Yn 2015, ar ddiwedd CA3, cafodd 19.2% o garfan Blwyddyn 9 yng Nghyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf eu hasesu i fod yn Gymraeg iaith Gyntaf o'i gymharu â 17% yn 2011.

Astudiodd 20% o Flwyddyn 11 gyfan 5 cymhwyster neu fwy trwy gyfrwng y Gymraeg yn 2011, ond mae'r ffigur hwn wedi gostwng i 17% yn 2015, gyda datblygiadau newydd yng Ngholeg Pen-y-bont ac Ysgol Llangynwyd yn denu disgyblion i astudio y tu allan i'r sir yn bennaf o Ysgol Llanhari, sydd wedi gweld dirywiad yn nisgyblion 14-19 oed o 510 ym mis Ionawr 2011 i 176 ym mis Ionawr 2015.

Er bod digon o leoedd ar hyn o bryd yn Ysgol Cymer Rhondda ac Ysgol Llanhari i ddarparu ar gyfer cynnydd mewn disgyblion, mae rhagamcanion disgyblion hyd at

2020 yn awgrymu y bydd Ysgol Rhyd-y-waun erbyn hynny y tu hwnt i'r lleoedd sydd ar gael. Mae'r awdurdod eisoes yn edrych ar gynigion i ymestyn nifer y lleoedd yn yr ysgol.

Addysg Bellach

Mae Coleg y Cymoedd yn hysbysu pob myfyriwr sydd yn siarad Cymraeg wrth eu sefydlu eu bod yn gallu cyflwyno gwaith ysgrifenedig trwy gyfrwng y Gymraeg yn amodol ar ganllawiau'r corff dyfarnu. Mae'r myfyrwyr hefyd yn cael eu hannog i gynnal a datblygu eu sgiliau siarad trwy fynychu gweithgareddau anffurfiol yn y Coleg. Maent hefyd yn ymwybodol o'r cymorth dwyieithog sydd ar gael.

Yn 2014-15, gwnaeth 306 o fyfyrwyr fodiwlau cyfrwng Cymraeg/dwyieithog ar draws holl gampysau Coleg y Cymoedd. Yn 2014-15, roedd 10 modiwl dwyieithog newydd a 4 modiwl Cymraeg newydd ar gael i ddysgwyr yng Ngholeg y Cymoedd mewn Gofal Plant ac Addysg, Gofal Cwsmeriaid (Arlwyo) a Gofal Cwsmeriaid (iechyd a Gofal Cymdeithasol).

Mae gan y Coleg gynlluniau i gynyddu ei ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg dros y blynyddoedd i ddod trwy gyflwyno unedau 'Iaith ar Waith' mewn Gofal Cwsmeriaid yn y pynciau canlynol - Twristiaeth, Busnes, Celfyddydau Creadigol, Peirianeg ac Adeiladu.

Trosglwyddo'r Iaith yn y Cartref

Fel y nodwyd uchod, lle mae'r ddau riant yn gallu siarad Cymraeg yn Rhondda Cynon Taf, dim ond 67% o blant 3-4 oed sydd yn siarad yr iaith. Yn 2001, y cyfraddau trosglwyddo cymaradwy oedd 76%, sydd yn ddirywiad nodedig dros gyfnod o 10 mlynedd. Mae hyn yn is na chyfartaledd Cymru gyfan o 82%. Ar aelwydydd lle dim ond un riant sydd yn gallu siarad Cymraeg, mae'r cyfraddau

trosglwyddo a gofnodwyd yn Rhondda Cynon Taf yng Nghyfrifiad 2011 yn 46%, sydd yn ostyngiad bach ar ffigur 2001, sef 47%.

Y prif gynllun yng Nghymru yn ymwneud â chynyddu nifer y teuluoedd dwyieithog sy'n trosglwyddo'r Gymraeg i'w plant oedd prosiect TWF a sefydlwyd yn 2001 gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg, ond cafodd ei ddisodli gan Lywodraeth Cymru yn gynharach eleni a chael ei ddisodli gan gynllun o'r enw 'Cymraeg i Blant'. Prif ffocws prosiect TWF oedd amlygu gwerth y Gymraeg a dwyieithrwydd i rieni, darpar rieni a'r boblogaeth yn gyffredinol; ac i annog teuluoedd i fagu eu plant i fod yn ddwyieithog.

Er nad oedd erioed mewn gweithrediad yn Rhondda Cynon Taf, dangosodd gwerthusiad o'r prosiect, yn y cartref, bod nifer o ffactorau yn dylanwadu ar drosglwyddo iaith, yn cynnwys lefelau uchel o ruglder a hyder yn defnyddio'r Gymraeg gan rieni, ynghyd ag agweddau cadarnhaol tuag at ddwyieithrwydd. Roedd syniad cryf o hunaniaeth Gymreig yn cael dylanwad cadarnhaol tebyg. Roedd teulu a ffrindiau a darpariaeth gofal plant hefyd yn effeithio ar batrymau iaith teuluoedd â phlant bach.

Allan o ddiddordeb i ardal Rhondda Cynon Taf, gwelwyd bod proffil iaith cymuned a'r statws a roddir i'r Gymraeg yn ddangosyddion hanfodol o ran trosglwyddo iaith yn y cartref. Os caiff y Gymraeg ei hystyried yn bresenoldeb cryf mewn cymuned neu'n iaith ddymunol ar gyfer rhwydweithiau neu weithgareddau cymdeithasol, mae'r rhieni yn fwy tebygol o fynegi diddordeb yn trosglwyddo'r Gymraeg i'w plant.

Ers mis Ebrill eleni, mae prosiect TWF wedi cael ei ddisodli gan gynllun 'Cymraeg i Blant'. Mae ein nodau'n weddol debyg gyda'r prif ffocws ar ddwyn perswâd ar rieni i siarad Cymraeg â'u plant neu o leiaf anfon eu plant i gylchoedd meithrin ac yna ysgolion cyfrwng Cymraeg. Mae'r prif weithgareddau'n cynnwys sefydlu grwpiau ioga babanod a thylino babanod a sesiynau 'stori a chân'. Y nod yw rhoi cyfleoedd i rieni a theuluoedd ddysgu am dechnegau gofalu a sgiliau rhianta ac i rannu gwybodaeth gyda nhw am fanteision dwyieithrwydd a buddion addysg cyfrwng Cymraeg.

Cynhelir sesiynau 'Cymraeg i Blant' yn y lleoliadau canlynol ar hyn o bryd a chânt eu cefnogi gan swyddog prosiect amser llawn sy'n gweithio i'r cynllun yn Rhondda Cynon Taf:

Aberdâr
Pontypridd
Treorci
Pontyclun
Porth
Gartholwg

Cymraeg i Oedolion

Yn dilyn adolygiad mawr o'r Gymraeg i Oedolion gan ELWa yn 2005, sefydlwyd chwe Chanolfan Cymraeg i Oedolion er mwyn dod â'r ystod eang o'r ddarpariaeth Gymraeg oedd yn bodoli ar adeg yr adolygiad ynghyd gyda'r bwriad o gynyddu'r niferoedd oedd yn dysgu Cymraeg a chodi safonau. Cyn y newid hwn mewn strwythur, roedd cyrsiau Cymraeg i Oedolion wedi bod yn rhan annatod o ddarpariaeth addysg i oedolion oedd yn cael ei gynnig gan ystod o ddarparwyr, yn cynnwys awdurdodau lleol, sefydliadau addysg bellach ac uwch a sefydliadau cymunedol a gwirfoddol.

Roedd y chwe chanolfan Cymraeg i Oedolion a gafodd eu sefydlu yn 2006 yn gyfrifol am gynllunio a chyflenwi yn eu rhanbarthau. Arweiniodd adolygiad pellach o Gymraeg i Oedolion gan Lywodraeth Cymru at gyhoeddi adroddiad ym mis Gorffennaf 2003 o'r enw [Codi Golygon: Adolygiad o Gymraeg i Oedolion](http://gov.wales/topics/educationandskills/publications/wagreviews/review-welsh-for-adults/?lang=en). [Roedd rhai o'r prif argymhellion yn yr adroddiad yn cynnwys sefydlu Canolfan Genedlaethol ar gyfer Dysgu Cymraeg, gan ddiddymu'r Canolfannau Cymraeg i Oedolion a lleihau nifer y darparwyr trwy broses dendro gystadleuol.](http://gov.wales/topics/educationandskills/publications/wagreviews/review-welsh-for-adults/?lang=en) DAETH Y GANOLFAN GENEDLAETHOL AR GYFER DYSGU CYMRAEG I RYM YN EBRILL 2016 AC MAE'N GYFRIFOL AM BOB AGWEDD AR Y RHAGLEN ADDYSG CYMRAEG I OEDOLION, O DDATBLYGIAD Y

CWRICWLWM I ADNODDAU AR GYFER TIWTORIAID I YMCHWIL, MARCHNATA AC E-DDYSGU.

Yn dilyn ailstrwythuro darparwyr yn ddiweddar, mae Canolfan Cymraeg i Oedolion Morgannwg, sydd wedi ei lleoli ym Mhrifysgol Morgannwg, Pontypridd, wedi cael contract i barhau i gyflenwi cyrsiau yn ardal Rhondda Cynon Taf, Pen-y-bont ar Ogwr a Merthyr Tudful. Mae'r rhain yn cynnwys cyrsiau dwys, preswyl ac wythnosol ar gyfer y cyhoedd a dysgwyr wedi eu targedu fel – rhieni/teuluoedd a'r rheiny sydd eisiau dysgu Cymraeg yn y gweithle. Mae'r math o ddarpariaeth hefyd yn amrywio o ystafell ddosbarth draddodiadol i e-ddysgu a dysgu cyfun, sy'n cyfuno dosbarthiadau wyneb yn wyneb â dulliau e-ddysgu, a dysgu anffurfiol hefyd sydd yn weithgareddau di-strwythur lle mae dysgwyr yn cymryd rhan y tu allan i'r dosbarth, naill ai ar eu pen eu hunain neu gyda grŵp.

Yn ôl ffigurau a dderbyniwyd gan y Ganolfan Cymraeg i Oedolion, mynychodd 696 o ddysgwyr gyrsiau'r Ganolfan ar draws Rhondda Cynon Taf yn 2015/16 gyda 51% ar gyrsiau cychwynnol. Fodd bynnag, roedd 49% ar gyrsiau canolradd neu uwch, ac mae ganddynt felly'r potensial i ddatblygu yn siaradwyr Cymraeg hyderus a all gyfrannu at ddatblygiad yr iaith yn y gymuned.

Y targed ar gyfer 2016-17 yw cynyddu'r cyfanswm sy'n mynychu cyrsiau Cymraeg i Oedolion i fwy na 900.

Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd

Mae canlyniadau'r cyfrifiad yn dangos bod Rhondda Cynon Taf wedi gweld cynnydd sylweddol yn nifer y plant a phobl ifanc sydd yn gallu siarad Cymraeg dros y deng mlynedd ar hugain diwethaf. Er bod y ffigurau hyn yn cael eu croesawu, mae angen eu trin yn ofalus, am ei fod yn ymddangos bod tua hanner y rhain yn ddysgwyr ail iaith sydd yn annhebygol o gynnal eu sgiliau iaith pan fyddant yn oedolion ifanc.

Yn ogystal â dysgwyr ail iaith, mae'r her o gynnal sgiliau iaith pan yn oedolion ifanc hefyd yn wir ar gyfer y rheiny sydd wedi cael addysg cyfrwng Cymraeg ac wedi

gadael yr ysgol â lefel dda o ruglder. Y gwirionedd yw, i gymaint o blant Cymraeg eu hiaith o gartrefi heb rieni/gofalwyr Cymraeg eu hiaith, yr ysgol yw un o'r ychydig gyfleoedd iddynt ddefnyddio'r iaith. O ganlyniad, mae tystiolaeth yn dangos bod diffyg cyfle i ddefnyddio'r iaith yn arwain at ddiffyg hyder a sgiliau iaith yn erydu. Mae'n amlwg felly nad yw lleoliad yr ysgol yn unig yn ddigon; mae angen i'r plentyn neu'r person ifanc gael cefnogaeth gartref (os yn bosibl) a'u hannog i gymryd rhan mewn gweithgareddau cymdeithasol a diwylliannol ehangach trwy gyfrwng y Gymraeg i gynnal rhuglder yn yr iaith. Mae tystiolaeth hefyd sy'n awgrymu bod iaith rhyngweithio gyda ffrindiau yn agos gysylltiedig â'r iaith y mae'r plentyn neu'r person ifanc yn ei siarad, ac mae hyn hefyd yn dylanwadu ar eu hagweddau tuag at y naill neu'r ddwy iaith.

Mae wedi cael ei gydnabod ers amser hir gan Fwrdd yr Iaith Gymraeg yn ystod ei fodolaeth a Llywodraeth Cymru yn ddiweddar bod angen i ni ddarparu ystod eang o gyfleoedd i blant a phobl ifanc ddefnyddio eu Cymraeg y tu allan i'r ysgol, fel eu bod yn cysylltu'r iaith nid yn unig ag addysg, ond hefyd gyda gweithgareddau hamdden a diwylliannol ac, yn anad dim, gyda hwyl a diddanwch. Y gobaith yw, trwy gynydd darpariaeth gweithgareddau cyfrwng Cymraeg, ei fod yn cynyddu'r defnydd o'r iaith yn y gymuned a'i fod yn rhoi brwdfrydedd i blant a phobl ifanc ac agwedd gadarnhaol tuag at yr iaith.

Mae cryn dipyn o waith eisoes wedi cael ei wneud yn yr awdurdod lleol i roi cyfleoedd i blant a phobl ifanc fwynhau gweithgareddau trwy gyfrwng y Gymraeg. Cyflawnwyd hyn gan nifer o sefydliadau, rhai ohonynt, fel yr Urdd a Menter Iaith Rhondda Cynon Taf, yn canolbwyntio'n gyfan gwbl ar gynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gymuned ac yn ystod yr oriau y tu allan i'r ysgol. Bwriad y gweithgareddau a'r argymhellion a nodir yn y Strategaeth Hyrwyddo hon yw datblygu'r sylfaen hon a manteisio ar y cyfleoedd cynyddol i ddefnyddio'r cyfryngau cymdeithasol a thechnoleg gyfathrebu i rannu gwybodaeth a chreu rhwydweithiau bywiog o ddefnyddwyr yr iaith.

Mae Menter Iaith Rhondda Cynon Taf eisoes yn darparu clybiau gofal ar ôl ysgol ar y cyd ag ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg a chynlluniau chwarae yn ystod gwyliau'r ysgol. Maent hefyd yn gyfrifol am drefnu Fforymau iaith ym mhob ysgol uwchradd cyfrwng Cymraeg sy'n rhoi cyfleoedd i bobl ifanc drafod materion sy'n effeithio arnynt, cynllunio gweithgareddau i hybu'r Gymraeg a chael gwybodaeth am lwybrau gyrfa posibl neu brentisiaethau y mae angen sgiliau dwyieithog arnynt.

Mae'r Urdd hefyd yn darparu ystod o weithgareddau wedi eu hanelu at blant a phobl ifanc, yn cynnwys clybiau chwaraeon fel gymnasteg, pêl-droed, rygbi, nofio a chadw'n heini. Mae hefyd yn cynnal clybiau cymunedol trwy gyfrwng y Gymraeg ym Mhontypridd, Rhydywaun, Aberdâr, Rhondda a Bro Taf.

Cymraeg yn y Gweithle

Mae wedi bod yn ofynnol i Gyngor Bwrdeistref Sirol Rhondda Cynon Taf, fel pob corff cyhoeddus yng Nghymru, baratoi Cynlluniau Iaith Gymraeg ers cyflwyno Deddf yr Iaith Gymraeg ym 1993, a roddodd statws cyfartal i'r Gymraeg a'r Saesneg mewn bywyd cyhoeddus. Roedd y Ddeddf yn rhoi dyletswydd ar y sector cyhoeddus i drin y ddwy iaith yn gyfartal wrth ddarparu gwasanaethau i'r cyhoedd. Roedd y cynlluniau'n esbonio pa wasanaethau y byddent yn eu darparu yn Gymraeg a sut y byddai sefydliad yn ymateb i alwadau ffôn, llythyrau neu negeseuon e-bost gan siaradwyr Cymraeg. Disgrifiwyd hefyd sut byddai'r Gymraeg yn cael ei defnyddio ar arwyddion, ffurflenni a chyhoeddiadau a sut byddent yn hybu ac yn hwyluso'r defnydd o'r Gymraeg wrth gyflenwi gwasanaethau.

Cynhyrchodd a gweithredodd y Cyngor Bwrdeistref tri Chynllun Iaith Gymraeg i gyd rhwng 1994-2016. Bwrdd yr Iaith Gymraeg oedd yn gyfrifol am fonitro cydymffurfio â'r cynlluniau hyd at 2014 ac wedyn Comisiynydd y Gymraeg.

Cafodd Safonau'r Gymraeg, sydd wedi disodli'r Cynlluniau Iaith Gymraeg, eu paratoi yn unol â Mesurau'r Gymraeg (Cymru) 2011 a Rheoliadau Safonau'r Gymraeg (Rhif 1) 2015 a ddaeth i rym ar 31 Mawrth 2015. Roedd y Mesurau'n creu gweithdrefn ar

gyfer cyflwyno dyletswyddau ar ffurf safonau iaith sy'n esbonio sut y disgwylir i sefydliadau ddefnyddio'r Gymraeg a chefnogi nodau Llywodraeth Cymru o:-

- gynyddu a gwella gwasanaethau Cymraeg ar gyfer pobl Cymru;
- sicrhau mwy o eglurder a chysondeb o ran y gwasanaethau y gellir eu disgwyl yn Gymraeg;
- rhoi hawliau i bobl Cymru o ran derbyn gwasanaethau trwy gyfrwng y Gymraeg.

Mae'r Mesur yn rhoi awdurdod i Gomisiynydd y Gymraeg roi dyletswydd ar ystod o sefydliadau i ddarparu gwasanaethau yn Gymraeg, i brif ffrydio'r iaith yn ddatblygiad polisi, a datblygu strategaethau'n ymwneud â chynyddu'r defnydd o'r Gymraeg yn y gwaith.

Cafodd cynllun gweithredu'r awdurdod, sydd yn amlinellu'r ffordd y mae'n bwriadu cydymffurfio â'r safonau a gyflwynwyd gan Gomisiynydd y Gymraeg, ei gymeradwyo gan y Cyngor ym Mehefin 2016. Mae ymrwymiadau'r Cyngor yn unol â Safonau'r Gymraeg eisoes wedi cael eu hintegreiddio i ddogfennau cynllunio'r awdurdod yn cynnwys Cynllun Gwella 2015, Cynllun Cydraddoldeb Strategol y Cyngor, Cynllun Strategol Cymraeg mewn Addysg (WESP) a deddfwriaeth ddiweddar Llywodraeth Cymru - Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 a Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Lles, 2016.

Mae Cyngor Rhondda Cynon Taf wedi ymrwymo i greu amgylchedd sydd yn annog trigolion i ddefnyddio'r Gymraeg wrth ryngweithio gyda'r Cyngor a chefnogi staff i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gweithle. Er mwyn cyflawni'r nodau hyn, sefydlodd y Cyngor Grŵp Llywio'r Gymraeg fel is-bwyllgor yng Nghabinet y Cyngor yn 2014. Mae'n grŵp trawsbleidiol â chynrychiolaeth o'r gymuned. Mae'r Grŵp Llywio'n goruchwyllo datblygiadau, yn ystyried adroddiadau gan adrannau perthnasol ar faterion y Gymraeg, yn gwneud argymhellion i Gabinet y Cyngor ac yn monitro datblygiadau ar draws y cyngor. Yn ddiweddar, mae wedi derbyn cyfrifoldeb am asesu Cynllun Gweithredu'r Gymraeg, gan fonitro cynnydd y Cyngor wrth iddo geisio bodloni Safonau'r Gymraeg a hefyd ar gyfer datblygu'r Strategaeth Hyrwyddo 5 mlynedd ofynnol.

Mae Gweithgor Prif Swyddog hefyd wedi cael ei sefydlu i sicrhau bod y newidiadau gweithredol gofynnol yn cael eu gweithredu a'u monitro yn ogystal â sicrhau dull cydweithredol fydd yn cefnogi gwasanaethau i fynd i'r afael â meysydd ar gyfer gwella ac i gofnodi ac ymateb i gwynion gan gwsmeriaid.

Ceir cymorth strategol hefyd gan ystod eang o bartneriaid trwy'r Fforwm Iaith, sy'n canolbwyntio'n bennaf ar weithgareddau cymunedol a Phwyllgor Strategaeth y Gymraeg mewn Addysg, sydd yn monitro cynnydd ar ddatblygiad addysg cyfrwng Cymraeg ac addysgu Cymraeg i Oedolion.

Mae polisi drafft i hybu'r Gymraeg yn y gweithle eisoes wedi cael ei lunio i'w gymeradwyo gan y Cabinet ac mae bathodynau a llinynnau yn nodi'r gallu i siarad Cymraeg wedi cael eu dosbarthu i'r staff. Mae posteri (*Hapus i siarad Cymraeg*), sydd yn annog ymwelwyr i ddefnyddio'r Gymraeg, wedi cael eu gosod ym mhob Derbynfya ac mae llawer o ddeunydd hyrwyddo wedi cael eu creu i helpu staff i ddefnyddio gwasanaeth cyfieithu ar-lein, mat llygoden yn cynnwys cyfarchion syml a llyfryn o'r enw *Bod yn Ddwyieithog/Being Bilingual*.

Action Plan to Promote the Welsh Language in Rhondda Cynon Taf

The following Action Plan aims to build on the progress made by the Council and its partners in developing the Welsh language in Rhondda Cynon Taf over many years. It is a five year plan which focuses on:

- growing the number of people able to speak Welsh by 3%,
- increasing the use of the Welsh language in all aspects of community and public life, and
- raising awareness of the importance of the Welsh language as an essential part of the cultural identity and character of the South Wales valleys.

The Action Plan reflects the partnership approach that is essential to achieving these aims. It is divided into two parts so that there is clarity between the role and responsibility of the Council and the roles and responsibilities of Fforwm Iaith members for achievement of targets.

Part 1 outlines the activities and targets that the Council is responsible for achieving either through direct delivery or through the commissioning of services from partner organisations;

Part 2 outlines the activities and targets that Fforwm Iaithe members are responsible for achieving under their current funding agreements with Welsh Government and other organisations which aligns with the Strategy for the Promotion of the Welsh Language.

It is recognised that the Council has no control over the activities and achievement of targets of partners as identified in Part 2 but the Council may be in a position to work collaboratively and commission Fforwm Iaithe members to deliver additional activities in order to meet the Council's targets as identified in Part 1 of the Action Plan.

It should be noted that the overall responsibility for the 5 Year Strategy, and accountability for its implementation lies with the Council in accordance with Standard 145 of the Welsh Language Regulations 2015.

PART 1

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
Education - Early Years provision	Provide appropriate Welsh language and childcare training for early years practitioners in order to increase Welsh-medium provision	Work with the <i>Cam wrth Gam</i> project which delivers a Level 3 Diploma in Children's Care, Learning and Development	Ensure that 10 childcare workers from RCT and the surrounding area are trained annually and gain relevant qualifications	Flying Start	'Cam wrth Gam' (Mudiad Meithrin)
	Increase number of children attending Welsh-medium (WM) early years provision	Work with Mudiad Meithrin and Flying Start to promote the advantages of Welsh-medium (WM) and pre-school education	Increase numbers of children attending Welsh-medium (WM) early years provision by 50%	Flying Start	Mudiad Meithrin; Family Information Service

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Increase the use of Welsh in playgroups and day nurseries that are mainly English medium	Include the Welsh language in play activities to establish basic numeracy and literacy patterns in Welsh	Identify at least 10 playgroups / day nurseries that are able to introduce basic words, sentence patterns and songs in Welsh.	Flying Start	Wales PPA; PACEY, NDNA Cymru
Education – primary sector	Launch a wide-ranging marketing campaign to promote the advantages of Welsh-medium education and the benefits of	Distribute the ‘Being Bilingual’ leaflet and create other marketing tools to increase numbers in Welsh-medium primary schools	Launch marketing campaign in early 2017 and plan a series of on-going publicity events and activities year on year	Welsh Language Services	Menter Iaith; Yr Urdd; RHAG; Fforwm Iaith; Bro Morgannwg Health Board

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	<p>bilingualism</p> <p>Increase the capacity of Welsh-medium primary schools in key locations</p>	<p>Relocate Ysgol Gymraeg Tonyrefail to the current Tonyrefail Primary School site</p>	<p>Increase capacity by at least 60 places</p>	<p>Education</p>	<p>School</p>
	<p>Increase the capacity of Welsh-medium primary schools in key locations</p>	<p>Extend Ysgol Gymraeg Llwyncelyn to the adjacent Llwyncelyn Infants site</p>	<p>Increase capacity by at least 100 places</p>	<p>Education</p>	<p>School</p>
	<p>Consider the effects of new housing developments on the growth of Welsh-medium</p>	<p>Plan for the likely increase in demand for Welsh-medium education in development</p>	<p>Draw up contingency plans in targeted areas, especially in the south of</p>	<p>Education</p>	<p>Regeneration & Planning</p>

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	education Respond to Welsh Government's drive to create a million Welsh speakers by 2050	areas Introduce Welsh as the main medium of teaching in the Foundation Phase in some English-medium primary schools	the county Explore the possibilities of piloting the scheme in a small number of primary schools to develop children's bilingual skills in the Foundation Phase over the next 5 years	Education	Schools
	Develop a Language Charter which encourages the	Adapt the successful Language Charter	Develop a Language Charter for pupils studying	Welsh Language Services	Central South Consortium Menter iaith Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
Education – secondary sector	use of Welsh in schools and in the community	implemented by Gwynedd and Carmarthenshire LEAs	Welsh as a first or second language		
	Increase number of learners in Welsh-medium secondary schools	Draw up plans to increase WM provision as a result of projected growth in the primary sector	Ensure increased numbers in all WM secondary schools by 2021	Education	Schools
	Increase opportunities in EM schools to use Welsh as a medium of instruction	Provide support for English-medium (EM) secondary schools to develop along the language continuum	Identify a few EM secondary schools that are willing and able to increase WM provision in a range of	Education	Schools

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Enable learners to switch from English-medium to Welsh-medium education at the end of KS2	Explore a 'Cynllun Trochi' (Immersion Scheme) in one of the WM secondary schools in conjunction with neighbouring authorities	Identify one WM school that could support a 'Cynllun Trochi' and then market its availability across neighbouring authorities	Education	Central South Consortium (CSC); School
	Support language progression from KS2 to KS3	Ensure that the few who do not transfer to WM secondary schools continue to study Welsh as first language	Ensure appropriate collaboration between EM secondary schools to enable	Education	Schools

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Ensure that Welsh Language Awareness programmes are included in PSE curriculum in secondary schools	Develop a Welsh Language Awareness work programme and introduce into the curriculum of all secondary schools	provision All learners to understand the contribution of the Welsh language to the history, culture and social fabric of Wales	Education	Schools Yr Urdd
Language Transfer in the Home	Raise awareness of the importance of language transmission amongst young Welsh speaking adults	Include general language awareness programmes in PSE courses at schools	All schools to arrange awareness courses by 2017-18	Education	Schools YEPS Welsh Language Services
	Raise	Arrange language	Language	Communities &	Menter Iaith

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	awareness of the importance of language transmission amongst families Organise a marketing campaign targeting young Welsh speaking adults	awareness courses and family activities which target parents and children Create an app/video/leaflet and use social media to encourage parents to use Welsh with their children	awareness courses and activities to be established in 6 centres around the county Seek funding to produce an app, video and information leaflet and plan marketing campaign by September 2017	Prosperity Service Youth Engagement and Participation Service	Cymraeg i Blant Mudiad Meithrin Welsh Language Services Menter Iaith Cymraeg i Blant Yr Urdd Mudiad Meithrin
Children, Young People and Families	Work with key partners to create	Develop a joint strategy that enables Welsh to	Publish joint strategy by October 2017	Youth Engagement & Participation	Menter Iaith Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	opportunities for children and young people to use Welsh outside school to strengthen the link between the language of education and the community	become the language of social and leisure activities		Service	
	Increase the number of social activities through the medium of Welsh for primary age children	Arrange a series of workshops to cater for a variety of different interests, e.g. sport, drama, dance, arts and crafts, computer games, outdoor	Programme to be agreed and implemented by September 2017	Leisure Services Cultural Services	Menter Iaith Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Increase the number of social activities through the medium of Welsh for primary age children	pursuits etc Establish a network of 'adrannau cymunedol' to provide sports and leisure activities	Increase the current provision by 100%	Leisure Services	Yr Urdd
	Provide support for parents with children in WM schools to alleviate concerns about helping with homework	Establish Homework Clubs in WM schools to support parents who are non-Welsh speaking	Discussions to happen during current academic year with a view of establishing Homework Clubs by September 2017	Education	Welsh-medium schools Menter Iaith

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Encourage greater social use of Welsh by pupils attending WM secondary schools	Every school to agree a Mission Statement and code of conduct and establish Language Use Forums	All Language Use Forums to include representatives of every school year and to be established by September 2017	Youth Engagement & Participation Service	Welsh-medium secondary schools
	Provide opportunities for young people in WM secondary schools to use Welsh in the community	Continue with Young People's Forums in all WM secondary schools and support them to arrange a series of social activities	Arrange at least 3 significant Welsh language activities during each school year	Youth Engagement & Participation Service	Menter Iaith Yr Urdd
	Provide opportunities for	Support current WM youth clubs	Extend current provision to	Youth Engagement &	Menter Iaith Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	young people in WM secondary schools to use Welsh outside the classroom	in Rhydywaun, Llanhari, Pontypridd and Aberdare	include another 3 locations e.g. Llantrisant, Treorchy	Participation Service	
	Use communication technology to advertise employment opportunities requiring bilingual skills	Develop a designated website, app and directory to advertise jobs and apprenticeships that require Welsh language skills	Set up an information sharing Hub for major employers in the area which can be used to recruit bilingual staff and apprentices	Employment & Training Service Business Services	IT Menter Iaith Businesses
	Provide childcare through the medium of	Carry out a review of the childcare needs of parents with	Provide after-school or wrap-around childcare in	Early Years Service Education	Menter Iaith Welsh-medium schools Kids Clubs Wales

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Welsh	children in WM education	every school that has identified a need		
	Provide WM childcare opportunities during school holidays	Carry out a review of childcare needs during school holidays	Carry out a review of childcare needs during school holidays	Early Years Service Education	Menter Iaith Kids Clubs Wales
	Increase number of Welsh language activities that cater for the interest of families	Build on the success of Parti Ponty and arrange similar events to coincide with Christmas, Santes Dwynwen and St David's Day celebrations	Arrange 3 family fun days during the year in different parts of the county borough	Marketing & Events service	Menter Iaith Yr Urdd
	Increase number	Ensure that	Some WM	Leisure Services	Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	of Welsh language activities that cater for the interest of children and young people	swimming lessons are available in Welsh in some WM schools	schools to be offered swimming lessons in Welsh by January 2018		Welsh-medium schools Coleg y Cymoedd
	Increase number of Welsh language activities that cater for the interest of children and young people	Ensure that a suitable range of activities are available for children and young people at libraries.	Develop a programme of Welsh language activities to take place during half term and summer holidays.	The Library Service Cultural Services	Literature Wales
	Increase leisure opportunities	Ensure that swimming	Swimming lessons up to	Leisure Services	Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	through the medium of Welsh	lessons are available in after-school provision through the medium of Welsh up to at least Level 1	Level 1 to be available through the medium of Welsh in all main leisure centres by September 2018		
	Increase leisure opportunities through the medium of Welsh	Ensure that fitness clubs including yoga, spinning and keep-fit are available through the medium of Welsh	Explore the potential of establishing at least 2 WM fitness clubs by September 2017 and increase number over the next five	Leisure Services	Yr Urdd

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Ensure that Leisure Centres proactively promote the use of Welsh	Appoint a Language Champion in every leisure centre with responsibility for actively promoting Welsh both visually and in its leisure provision	years Training for Language Champions to be completed by September 2017 with monitoring processes established to evaluate progress on language use	Leisure Services WelshLanguage Services	Yr Urdd Menter Iaith
Community activities	Ensure community and volunteer involvement in planning and organising	Set up a network of Community Hubs to promote social activities in Welsh	Establish 2-3 Community Hubs and support them to arrange an annual	Communities & Prosperity Service Library Service	Menter Iaith

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Welsh language activities		programme of popular activities/ events		
	Ensure access for adults to Welsh –medium learning opportunities	Work with partners to develop a programme of adult learning courses for Welsh speakers and learners across the county	Increase provision by 5% annually	Adult Education Service	Adult Community Learning Partnership Menter Iaith
	Consider the possibility of establishing a Culture and Tourism Centre at the top end of	Undertake a feasibility study to explore the potential of establishing a Culture and	Seek funding and carry out feasibility study by September 2018	Tourism Service Regeneration & Planning Service	Welsh Government Menter Iaith

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	the Cynon valley	Tourism Centre in Aberdare			
Welsh in the Workplace	The Council to comply fully with the Welsh Language Standards	Continue with the work of the Welsh Language Cabinet Steering Group and the Chief Officers Working Group	The Steering Group and Working Group to receive regular reports from the Welsh Language Officer on compliance issues	All service areas	
	Increase number of bilingual staff in order to provide services in accordance with requirements of	Increase number of bilingual staff in order to provide services in accordance with requirements of the Welsh	A Language Skills Strategy to be produced by September 2017 with the aim of ensuring by 2025 that	Welsh Language Services	Human Resources

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	the Welsh Language Standards	Language Standards	the proportion of bilingual staff reflects that of the County Borough (12.3%)		
	Adopt a proactive recruitment policy which will enable the Council to provide more bilingual services in line with requirements of the Welsh	All posts will be designated as Welsh 'essential' by default. Managers will be required to provide a business case if Welsh is deemed to be 'desirable' or not required for the post or if	A Language Skills Strategy outlining recruitment policy to be produced by September 2017	Human Resources	Welsh Language Services

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Language Standards	there is a requirement to learn if no Welsh speaker can be appointed			
	Map current levels of Welsh language skills	Undertake a language skills audit of staff and Elected Members	Complete language skills audit by March 2017	Welsh Language Services Human Resources	All services
	Provide opportunities for staff to improve their language skills	Provide opportunities for staff to improve their language skills	Agree a training programme by January 2017	Welsh Language Services	All services
	Enable staff and Elected Members to be aware of history and culture of	Arrange a programme of Welsh Language Awareness and Compliance	Agree a training programme by January 2017	Welsh Language Services Member Services Human Resources	All services

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Welsh language including compliance with Welsh language legislation	training and include in induction for new staff			
	Create an environment that encourages greater use of Welsh Provide intranet support for Welsh speakers and learners	Produce resources, promotional material and visual impacts that promote language use and fosters respect for bilingualism Use intranet to sign-post staff to useful language resources e.g. e-learning, on-line	On-going Use intranet to sign-post staff to useful language resources e.g.	All services Welsh Language Services	IT

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
		grammar and spell checkers, on-line dictionaries and translation tools	e-learning, on-line grammar and spell checkers, on-line dictionaries and translation tools		
	Provide intranet support for Welsh speakers and learners Normalise the use of Welsh in the workplace	Develop intranet to sign-post staff to Welsh language courses and activities in the community Assess language preferences of staff in relation to internal operations:-	Complete by September 2017 and continuously update Assessment to be completed by March 2017	Welsh Language Services Human Resources	Menter Iaith University of South Wales Welsh for Adults Centre All services

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
		correspondence; forms; complaints; performance reviews; training needs; staff policies, internal meetings etc			
	Promote schemes that visually illustrate that Welsh is welcomed in the workplace	Continue to develop initiatives that create an environment which fosters the use of Welsh by staff, e.g. badges, posters, lanyards, use of <i>Cymraeg</i> logo on e-mail	On-going	Welsh Language Services IT	All services

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Distribute Welsh language promotional material to staff	<p>and intranet, e-mail signatures and out-of-office messages</p> <ul style="list-style-type: none"> • How to get a translation • Staff guidelines booklet - <i>Welsh What's Changed?</i> • Badges, lanyards, posters • ICT booklet: <i>Welsh @your fingers</i> • Welsh for Adults 	On-going	Welsh Language Services	

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
		Prospectus <ul style="list-style-type: none"> • Mouse mats • <i>Being Bilingual</i> booklet • Corporate messages summary leaflet 			
	Develop confidence in the use of written Welsh	Install Cysill and Cysgair (Welsh language grammar and spell checkers) on all staff and elected members' computers and iPads	All computer packages installed and operational by March 2017	IT	All services

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Council service(s)	Potential partner(s)
	Develop bilingual intranet interface and menus and bilingual interface for web applications Encourage staff and Elected Members to use Welsh in internal and external meetings and in presentations	Liaise with other local authorities to investigate joint investment in developing bilingual interfaces Provide training on presentational skills in Welsh and explore the practicalities of providing translation facilities at internal meetings	Install bilingual interfaces by September 2017 Draw up a training programme by March 2017	IT Welsh Language Services Members' Services Human Resources	Customer Care University of South Wales Welsh For Adults Centre

PART 2

Policy Area	Aims	Activity	Target by 2021	Lead Partner	Potential partners
Education - Early Years provision	Increase number of Cylchoedd Ti a Fi and Cylchoedd Meithrin	Work with Mudiad Meithrin and Flying Start to ensure that provision is available within easy reach of all the main population centres	Increase number of Cylchoedd Ti a Fi and Cylchoedd Meithrin by 50%	Mudiad Meithrin	Flying Start; Family Information Service
	Increase the number of Parenting/Family Sessions run by the 'Cymraeg i Blant' scheme	Increase the number of parents who send their children to WM education	Increase the number of Parenting / Family Sessions by 50%	Cymraeg i Blant scheme	Mudiad Meithrin
	Provide basic language training for	Organise language sessions that are	Every playgroup and day care	University of South Wales Welsh for Adults	Wales PPA; PACEY, NDNA Cymru;

	workers in mainly English-medium settings	appropriate for early years provision	nursery to be provided with opportunities to attend language training	Centre	Flying Start
	Improve language progression from Cylchoedd Meithrin to Welsh-medium education	Provide information to parents about the benefits of Welsh-medium education and awareness training for Meithrin staff	Increase language progression from Cylchoedd Meithrin to WM schools to 90%	Mudiad Meithrin	Flying Start
Further education sector	Increase Welsh-medium provision in Coleg y Cymoedd	Develop 'Iaith ar Waith' units in Customer Care across other learning areas	Consolidate provision in Childcare, Health and Social Care, Catering and	Coleg y Cymoedd	Colegau Cymru

			Tourism and extend to Creative Industries, Engineering and Construction		
	Increase Welsh-medium provision in Coleg y Cymoedd	Develop bilingual provision in a few mainstream courses e.g. Business, Childcare, Health and Social Care	Ensure that WM units are available in at least five subject areas by 2021	Coleg y Cymoedd	Colegau Cymru
	Increase number of learners choosing Welsh-medium modules or units in Coleg y Cymoedd	Raise greater awareness amongst Welsh-speaking learners of bilingual provision available and job	Increase number of learners studying part of their courses through the medium of	Coleg y Cymoedd	Colegau Cymru

	Build on links between Coleg y Cymoedd and Welsh-medium secondary schools	opportunities requiring bilingual skills Explore the possibilities of collaborating on WM provision, including GCSE courses	Welsh by 50% Agree a collaborative programme of delivery by September 2017	Coleg y Cymoedd	Welsh-medium schools Education & Lifelong Learning
	Provide social opportunities for college learners to meet and use the Welsh language	Organise an annual programme of events which is popular and wide-reaching in its appeal	Publish programme of events at the beginning of each term and distribute through social media and internet	Coleg y Cymoedd	Menter Iaith
Language Transfer in the Home	Ensure that more parents use Welsh as	Increase the number of activities	Increase the number of activities by	Cymraeg i Blant scheme	Mudiad Meithrin University of South Wales

	the language of the home	organised by the 'Cymraeg i Blant' scheme which encourages parents to speak Welsh to their children	100%		Welsh for Adults Centre
	Raise awareness of the importance of language transmission amongst young Welsh speaking adults	Include general language awareness programmes in PSE courses in college	The college to arrange language awareness courses by 2017-18	Coleg y Cymoedd	Menter Iaith Education & Lifelong Learning
Welsh for Adults	Increase the number of adults learning Welsh	Increase marketing activity and extend number of courses available at all levels	Increase number of enrolments by 30%	University of South Wales Welsh for Adults Centre	National Welsh for Adults Centre

	<p>Increase the number of learners progressing from Entry and Foundation levels to Higher level courses</p> <p>Provide more language courses in the workplace at various levels of proficiency to enable more employees to work bilingually</p>	<p>Provide targeted support and guidance to encourage learners to progress to higher levels of fluency</p> <p>Increase workplace provision in the public and voluntary sectors for beginners and tentative Welsh speakers</p>	<p>Increase progression rates to higher levels by 20%</p> <p>Increase workplace provision by 100%</p>	<p>University of South Wales Welsh for Adults Centre</p> <p>University of South Wales Welsh for Adults Centre</p>	<p>National Welsh for Adults Centre</p> <p>National Welsh for Adults Centre</p>
	<p>Provide informal opportunities for Welsh learners to meet and</p>	<p>Organise weekly social activities and 'sesiynau sgwrs' (chitchat</p>	<p>Establish 5 locations in the area to hold weekly</p>	<p>University of South Wales Welsh for Adults Centre</p>	<p>Menter Iaith</p>

	practice their language skills	sessions) to increase confidence and fluency levels	opportunities for informal use of Welsh		
	Provide opportunities for Welsh learners to integrate into Welsh speaking networks and organisations	Plan a varied programme of social activities to bring Welsh speakers and learners together	Draw up an annual calendar of events and provide marketing support	University of South Wales Welsh for Adults Centre	Menter Iaith
	Provide on-line opportunities for Welsh learners to practice their Welsh	Set up a designated on-line chat room/forum for Welsh learners in the area	To be established by September 2017	University of South Wales Welsh for Adults Centre	Menter Iaith
Community activities	Use communication technology as an information and	Further develop 'Echlysur' as a communication network which	Expand marketing of the networking platform and	Menter Iaith	Youth Engagement & Participation Service

	networking platform for Welsh speakers and learners	provides information to Welsh speakers and learners about activities, events, job opportunities etc	set a five year target of 5,000 contacts		Welsh-medium schools
	Use communication technology to keep in touch with pupils after they leave WM secondary schools	Ensure that contact details of as many school leavers as possible are added to the networking platform	Collect contact details on an annual basis	Menter iaith	Youth Engagement & Participation Service Welsh-medium schools
	Re-invigorate Clwb y Bont in Pontypridd as a thriving Welsh Language Centre for a	Work with trustees of Clwb y Bont to carry out a feasibility study, including a business case, to	Seek funding and carry out feasibility study by January 2018	Clwb y Bont	Menter iaith Council Welsh Government

	range of different partners	develop the centre as a powerhouse for language revitalisation			
--	-----------------------------	--	--	--	--

Implementation and monitoring

Council services will be required to develop their own Local Action Plans to identify how they will achieve the target(s) they are required to meet if the Strategy is to be successfully implemented by 2021.

Progress against targets will be monitored at an operational level by the Welsh Language Chief Officers Group and updates provided to the Senior Leadership Team every six months.

Reports on progress will be provided to the Cabinet's Welsh Language Steering Group as required but no less than twice a year. Information on the performance of Council services will then be provided to Fforwm Iaith Members.

Fforwm Iaith members will provide updates on the targets identified in Part 2 of the Action Plan at Fforwm Iaith meetings and the Chair of Fforwm Iaith will provide feedback to the Cabinet's Welsh Language Steering Group for information purposes.

It is hoped that in this way the Council and Fforwm Iaith members will be able to work collaboratively to meet the objective of increasing the number of Welsh speakers in the county by 2021 and address any difficulties at the earliest opportunity so that problems can be resolved swiftly and progress secured.

Cynllun Gweithredu i Hybu'r Gymraeg yn Rhondda Cynon Taf

Nod y Cynllun Gweithredu canlynol yw datblygu'r cynnydd a wnaed gan y Cyngor a'i bartneriaid yn datblygu'r Gymraeg yn Rhondda Cynon Taf dros flynyddoedd lawer. Mae'n gynllun pum mlynedd sy'n canolbwyntio ar y canlynol:

- cynyddu nifer y bobl sy'n gallu siarad Cymraeg 3%
- cynyddu ei defnydd ym mhob agwedd ar fywyd cymunedol a chyhoeddus
- codi ymwybyddiaeth o'i phwysigrwydd fel rhan hanfodol o hunaniaeth ddiwylliannol a chymeriad cymoedd De Cymru

Mae'r Cynllun Gweithredu yn adlewyrchu'r dull partneriaeth sy'n hanfodol i gyflawni'r nodau hyn. Mae dwy ran i'r Cynllun fel bod eglurder o ran swyddogaeth a chyfrifoldeb y Cyngor, a swyddogaethau a chyfrifoldebau aelodau o'r Fforwm Iaith ar gyfer cyflawni targedau.

Mae **Rhan 1** yn nodi'n fras y gweithgareddau a'r targedau y mae'r Cyngor yn gyfrifol am eu cyflawni, un ai drwy'u cyflenwi'n uniongyrchol neu drwy gomisiynu gwasanaethau gan sefydliadau partner;

Mae **Rhan 2** yn nodi'n fras y gweithgareddau a'r targedau y mae'r Fforwm Iaith yn gyfrifol am eu cyflawni o dan ei gytundebau ariannu gyda Llywodraeth Cymru a sefydliadau eraill sy'n cefnogi'r Strategaeth Hyrwyddo'r Gymraeg.

Cydnabyddir nad oes gan y Cyngor unrhyw reolaeth dros weithgareddau a chyflawniad partneriaid fel y nodir yn Rhan 2 ond fe all y Cyngor fod mewn sefyllfa i gydweithio a chomisiynu aelodau o'r Fforwm Iaith i gyflenwi gweithgareddau ychwanegol er mwyn bwrw targedau'r Cyngor fel y nodir yn Rhan 1 o'r Cynllun Gweithredu.

Dylid nodi mai cyfrifoldeb y Cyngor yw'r strategaeth 5 mlynedd yn bennaf a'r Cyngor sy'n gyfrifol am ei rhoi hi ar waith yn unol â Safon 145 o Reoliadau'r Iaith Gymraeg 2015.

RHAN 1

Maes Polisi	Nodau	Gweithgaredd	Targed erbyn 2021	Gwasanaethau'r Cyngor	Partneriaid posibl
Addysg – Darpariaeth y Blynyddoedd Cynnar	Darparu hyfforddiant Cymraeg a gofal plant priodol ar gyfer ymarferwyr y blynyddoedd cynnar er mwyn cynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg	Gweithio gyda phrosiect <i>Cam wrth Gam</i> sy'n cyflwyno Diploma Lefel 3 mewn Gofal, Dysg a Datblygiad Plant	Sicrhau bod 10 gweithiwr gofal plant o RhCT a'r ardal gyfagos yn cael eu hyfforddi'n flynyddol ac yn cael cymwysterau perthnasol	Dechrau'n Deg	'Cam wrth Gam' (Mudiad Meithrin)
	Cynyddu nifer y plant sy'n mynychu darpariaeth blynyddoedd cynnar gyfrwng Cymraeg (CC)	Gweithio gyda'r Mudiad Meithrin a Dechrau'n Deg i hybu manteision addysg ac addysg cyn-ysgol cyfrwng Cymraeg	Cynyddu nifer y plant sy'n mynychu darpariaeth y blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg (CC)	Dechrau'n Deg	Mudiad Meithrin; Gwasanaeth Gwybodaeth i Deuluoedd

		(CC)	50%		
	Cynyddu'r defnydd o'r Gymraeg mewn grwpiau chwarae a meithrinfeydd oriau dydd cyfrwng Saesneg yn bennaf	Cynnwys y Gymraeg mewn gweithgareddau chwarae i sefydlu patrymau llythrennedd a rhifedd sylfaenol yn Gymraeg	Nodi o leiaf 10 grŵp chwarae / meithrinfa oriau dydd sy'n gallu cyflwyno geiriau, brawddegau a phatrymau a chaneuon sylfaenol yn Gymraeg.	Dechrau'n Deg	PPA Cymru; PACEY, NDNA Cymru
Addysg – Sector Cynradd	Lansio ymgyrch marchnata eang i hybu manteision addysg cyfrwng Cymraeg a buddion dwyieithrwydd Cynyddu gallu	Dosbarthu taflen 'Bod yn Ddwyieithog' a chreu offer marchnata eraill i gynyddu'r niferoedd mewn ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg Adleoli Ysgol	Lansio ymgyrch marchnata ar ddechrau 2017 a chynllunio cyfres o ddigwyddiadau cyhoeddusrwydd a gweithgareddau parhaus o un flwyddyn i'r llall Cynyddu	Gwasanaethau'r Gymraeg Addysg	Menter Iaith; Yr Urdd; RhAG; Fforwm Iaith; Bwrdd Iechyd Bro Morgannwg Ysgol

ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg mewn lleoliadau allweddol Cynyddu gallu ysgolion cynradd cyfrwng Cymraeg mewn lleoliadau allweddol	Gymraeg Tonyrefail i safle presennol Tonyrefail Primary School Ymestyn Ysgol Gymraeg Llwynceilyn i safle babanod Llwynceilyn gyferbyn	niferoedd o 60 o leiaf Cynyddu niferoedd o 100 o leiaf	Addysg	Ysgol
Ystyried effaith datblygiadau tai newydd ar dwf addysg cyfrwng Cymraeg Ymateb i ymgyrch Llywodraeth	Cynllunio ar gyfer y cynnydd tebygol yn y galw am addysg cyfrwng Cymraeg mewn ardaloedd datblygu Cyflwyno'r Gymraeg fel prif gyfrwng addysgu	Llunio cynlluniau wrth gefn mewn ardaloedd wedi eu targedu yn arbennig yn ne'r sir Trafod y posibilïadau o gynnal peilot o'r	Addysg Addysg	Adfywio a chynllunio Ysgolion

	Cymru i greu miliwn o siaradwyr Cymraeg erbyn 2050	yn y Cyfnod Sylfaen mewn rhai ysgolion cynradd cyfrwng Saesneg	cynllun mewn 5 ysgol gynradd i ddatblygu sgiliau dwyieithog plant yn y Cyfnod Sylfaen dros y 5 mlynedd nesaf		
Addysg – Sector Uwchradd	Datblygu Siarter iaith sydd yn annog y defnydd o'r Gymraeg mewn ysgolion ac yn y gymuned Cynyddu nifer y dysgwyr mewn ysgolion uwchradd cyfrwng Cymraeg Cynyddu'r	Addasu'r Siarter Iaith lwyddiannus a weithredwyd gan AALlau Gwynedd a Sir Gaerfyrddin Creu cynlluniau i gynyddu darpariaeth CC o ganlyniad i ragamcan o'r twf yn y sector cynradd Rhoi cymorth i	Datblygu Siarter Iaith ar gyfer disgyblion sydd yn astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf neu ail iaith Sicrhau niferoedd cynyddol ym mhob ysgol uwchradd CC erbyn 2021 Nodi rhai ysgolion	Gwasanaethau'r Gymraeg Addysg Addysg	Consortiwm Canolbarth y De Menter iaith Yr Urdd Ysgolion Ysgolion

	cyfleoedd mewn ysgolion CS i ddefnyddio'r Gymraeg fel cyfrwng cyfarwyddyd	ysgolion uwchradd cyfrwng Saesneg (CS) i ddatblygu ar hyd y continwwm iaith	uwchradd CS sydd yn fodlon ac yn gallu cynyddu darpariaeth CC mewn ystod o bynciau		
	Galluogi dysgwyr i drosi o addysg cyfrwng Saesneg i addysg cyfrwng Cymraeg ar ddiwedd CA2	Trafod y posibilrwydd o sefydlu 'Cynllun Trochi' yn un o'r ysgolion uwchradd CC ar y cyd ag awdurdodau cyfagos	Nodi un ysgol CC a allai gefnogi 'Cynllun Trochi' ac yna marchnata ei argaeledd ar draws awdurdodau cyfagos	Addysg	Consortiwm Canolbarth y De; Ysgol
	Cefnogi dilyniant iaith o CA2 i CA3	Sicrhau bod yr ychydig nad ydynt yn trosglwyddo i ysgolion uwchradd CC yn	Sicrhau cydweithredu priodol rhwng ysgolion uwchradd CS er	Addysg	Ysgolion

	<p>Sicrhau bod rhaglenni Ymwybyddiaeth o'r Gymraeg yn cael eu cynnwys yn y cwricwlwm ABCh mewn ysgolion uwchradd</p>	<p>parhau i astudio'r Gymraeg fel iaith gyntaf</p> <p>Datblygu rhaglen waith</p> <p>Ymwybyddiaeth o'r Gymraeg a'i chyflwyno i gwricwlwm pob ysgol uwchradd</p>	<p>mwyn galluogi'r ddarpariaeth</p> <p>Pob dysgwr i ddeall cyfraniad y Gymraeg i hanes, diwylliant a gwead cymdeithasol Cymru</p>	<p>Addysg</p>	<p>Ysgolion Yr Urdd</p>
<p>Trosglwyddo'r iaith yn y Cartref</p>	<p>Codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd trosglwyddo'r iaith ymysg oedolion ifanc Cymraeg eu hiaith</p> <p>Codi</p>	<p>Cynnwys rhaglenni ymwybyddiaeth iaith cyffredinol mewn cyrsiau ABCh mewn ysgolion</p> <p>Trefnu cyrsiau</p>	<p>Pob ysgol i drefnu cyrsiau ymwybyddiaeth erbyn 2017-18</p> <p>Cyrsiau a</p>	<p>Addysg</p> <p>Gwasanaeth</p>	<p>Ysgolion</p> <p>Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid Gwasanaethau'r Gymraeg</p> <p>Menter Iaith</p>

	ymwybyddiaeth o bwysigrwydd trosglwyddo'r iaith ymysg teuluoedd	ymwybyddiaeth iaith a gweithgareddau i'r teulu sy'n targedu rhieni a phlant	gweithgareddau ymwybyddiaeth iaith i gael eu sefydlu mewn 6 chanolfan ar draws y sir	Cymunedau a Ffyniant	Cymraeg i Blant Mudiad Meithrin Gwasanaethau'r Gymraeg
	Trefnu ymgyrch marchnata yn targedu oedolion ifanc Cymraeg eu hiaith	Creu ap/fideo/taflen a defnyddio'r cyfryngau cymdeithasol i annog rhieni i ddefnyddio'r Gymraeg gyda'u plant	Chwilio am gyllid i greu ap, fideo a thaflen wybodaeth a chynllunio ymgyrch marchnata erbyn Medi 2017	Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid	Menter Iaith Cymraeg i Blant Yr Urdd Mudiad Meithrin
Plant, Pobl Ifanc a Theuluoedd	Gweithio gyda phartneriaid allweddol i greu cyfleoedd ar gyfer plant a phobl ifanc i	Datblygu strategaethau ar y cyd sy'n galluogi'r Gymraeg i ddod yn iaith	Cyhoeddi strategaeth ar y cyd erbyn mis Hydref 2017	Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid	Menter Iaith Yr Urdd

	<p>ddefnyddio'r Gymraeg y tu allan i'r ysgol i gryfhau'r cyswllt rhwng iaith addysg a'r gymuned</p>	<p>gweithgareddau cymdeithasol a hamdden</p>			
	<p>Cynyddu nifer y gweithgareddau cymdeithasol trwy gyfrwng y Gymraeg ar gyfer plant oed cynradd</p>	<p>Trefnu cyfres o weithdai i ddarparu ar gyfer ystod o ddiddordebau gwahanol, e.e. chwaraeon, drama, dawns, celf a chrefft, gemau cyfrifiadurol, gweithgareddau awyr agored ac ati</p>	<p>Rhaglen i'w chytuno a'i gweithredu erbyn Medi 2017</p>	<p>Gwasanaethau Hamdden Gwasanaethau Diwylliannol</p>	<p>Menter Iaith Yr Urdd</p>

	<p>Cynyddu nifer y gweithgareddau cymdeithasol trwy gyfrwng y Gymraeg ar gyfer plant oed cynradd</p> <p>Rhoi cymorth i rieni sydd â phlant mewn ysgolion CC i leddfu pryderon ynghylch helpu gyda gwaith cartref</p>	<p>Sefydlu rhwydwaith o 'adrannau cymunedol' i ddarparu gweithgareddau chwaraeon a hamdden</p> <p>Sefydlu Clybiau Gwaith Cartref mewn ysgolion CC i gefnogi rhieni nad ydynt yn siarad Cymraeg</p>	<p>Cynyddu'r ddarpariaeth bresennol 100%</p> <p>Trafodaethau i gael eu cynnal yn ystod y flwyddyn academaidd bresennol gyda'r bwriad o sefydlu Clybiau Gwaith Cartref erbyn Medi 2017</p>	<p>Gwasanaethau Hamdden</p> <p>Addysg</p>	<p>Yr Urdd</p> <p>Ysgolion Cyfrwng Cymraeg Menter Iaith</p>
	<p>Annog mwy o ddefnydd cymdeithasol o'r Gymraeg gan</p>	<p>Pob ysgol i gytuno ar Ddatganiad Cenhadaeth a</p>	<p>Pob Fforwm Defnydd o Iaith i gynnwys cynrychiolwyr o</p>	<p>Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad leuenctid</p>	<p>Ysgolion uwchradd cyfrwng Cymraeg</p>

	ddisgyblion sy'n mynychu ysgolion uwchradd CC	chôd ymddygiad a sefydlu Fforymau Defnydd o laith	bob blwyddyn ysgol ac i gael eu sefydlu erbyn Medi 2017		
	Rhoi cyfleoedd i bobl ifanc mewn ysgolion uwchradd CC i ddefnyddio'r Gymraeg yn y gymuned	Parhau gyda Fforymau Pobl Ifanc ym mhob ysgol uwchradd CC a'u cefnogi i drefnu cyfres o weithgareddau cymdeithasol	Trefnu o leiaf 3 gweithgaredd Cymraeg arwyddocaol yn ystod pob blwyddyn ysgol	Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid	Menter Iaith Yr Urdd
	Rhoi cyfleoedd i bobl ifanc mewn ysgolion uwchradd CC ddefnyddio'r Gymraeg y tu allan i'r ystafell ddosbarth Defnyddio	Cefnogi clybiau ieuenctid CC presennol yn Rhydywaun, Llanhari, Pontypridd ac Aberdâr Datblygu gwefan,	Ymestyn y ddarpariaeth bresennol i gynnwys 3 lleoliad arall e.e. Llantrisant, Treorci Sefydlu Hwb	Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid Gwasanaeth	Menter Iaith Yr Urdd TG

	<p>technolog gyfathrebu i hysbysebu cyfleoedd am swyddi sydd yn gofyn am sgiliau dwyieithog</p>	<p>ap a chyfeiriadur neilltuol i hysbysebu swyddi a phrentisiaethau sydd yn gofyn am sgiliau Cymraeg</p>	<p>rhannu gwybodaeth ar gyfer prif gyflogwyr yr ardal y gellir ei ddefnyddio i recriwtio staff a phrentisiaid dwyieithog</p>	<p>Cyflogaeth a Hyfforddiant Gwasanaethau Busnes</p>	<p>Menter Iaith Busnesau</p>
	<p>Darparu gofal plant trwy gyfrwng y Gymraeg</p>	<p>Cynnal adolygiad o anghenion gofal plant rhieni â phlant mewn addysg CC</p>	<p>Darparu gofal plant ar ôl ysgol neu ofal cofleidiol ym mhob ysgol sydd wedi nodi angen</p>	<p>Gwasanaeth Blynyddoedd Cynnar Addysg</p>	<p>Menter Iaith Ysgolion cyfrwng Cymraeg Clybiau Plant Cymru</p>
	<p>Darparu cyfleoedd gofal plant CC yn ystod gwyliau ysgol Cynyddu nifer y</p>	<p>Cynnal adolygiad o anghenion gofal plant yn ystod gwyliau ysgol Datblygu</p>	<p>Cynnal adolygiad o anghenion gofal plant yn ystod gwyliau ysgol Trefnu 3 diwrnod</p>	<p>Gwasanaeth Blynyddoedd Cynnar Addysg Gwasanaeth</p>	<p>Menter Iaith Clybiau Plant Cymru Menter Iaith</p>

	<p>gweithgareddau Cymraeg sy'n darparu ar gyfer budd teuluoedd</p>	<p>Ilwyddiant Parti Ponty a threfnu digwyddiadau tebyg i gyd-fynd â dathliadau'r Nadolig, Santes Dwynwen a Dydd Gŵyl Dewi</p>	<p>hwyliog i'r teulu yn ystod y flwyddyn mewn rhannau gwahanol o'r fwrdeistref sirol</p>	<p>Marchnata ac Achlysuron</p>	<p>Yr Urdd</p>
	<p>Cynyddu nifer y gweithgareddau iaith Gymraeg sy'n darparu ar gyfer budd plant a phobl ifanc</p>	<p>Sicrhau bod gwersi nofio ar gael yn y Gymraeg mewn rhai ysgolion cyfrwng Cymraeg</p>	<p>Rhai ysgolion cyfrwng Cymraeg i gynnig gwersi nofio yn y Gymraeg erbyn Ionawr 2018</p>	<p>Gwasanaethau Hamdden</p>	<p>Yr Urdd Ysgolion cyfrwng Cymraeg Coleg y Cymoedd</p>
	<p>Cynyddu nifer y gweithgareddau iaith Gymraeg sy'n darparu ar gyfer budd plant a phobl ifanc</p>	<p>Sicrhau bod ystod eang o weithgareddau ar gael ar gyfer plant a phobl ifanc yn y llyfrgelloedd</p>	<p>Datblygu rhaglen o weithgareddau iaith Gymraeg fydd yn digwydd yn ystod hanner tymor a gwyliau'r haf</p>	<p>Gwasanaeth Llyfrgelloedd Gwasanaethau Diwylliannol</p>	<p>Llenyddiaeth Cymru</p>

Cynyddu cyfleoedd hamdden drwy gyfrwng y Gymraeg	Sicrhau bod gwersi nofio ar gael mewn darpariaeth ar ôl ysgol trwy gyfrwng y Gymraeg hyd at Lefel 1 o leiaf	Gwersi nofio hyd at Lefel 1 i fod ar gael trwy gyfrwng y Gymraeg ym mhob prif ganolfan hamdden erbyn Medi 2018	Gwasanaethau Hamdden	Yr Urdd
Cynyddu cyfleoedd hamdden trwy gyfrwng y Gymraeg	Sicrhau bod clybiau ffitrwydd yn cynnwys ioga, troelli a chadw'n heini ar gael trwy gyfrwng y Gymraeg	Ystyried y posibilrwydd sefydlu o leiaf 2 glwb ffitrwydd CC erbyn Medi 2017 a chynyddu'r nifer dros y pum mlynedd nesaf	Gwasanaethau Hamdden	Yr Urdd
Sicrhau bod Canolfannau Hamdden yn hybu'r defnydd o'r Gymraeg yn	Penodi Hyrwyddwr iaith ym mhob canolfan hamdden gyda	Hyfforddiant ar gyfer Hyrwyddwyr laith i gael ei gwblhau erbyn Medi 2017 gyda	Gwasanaethau Hamdden Gwasanaethau laith Gymraeg	Yr Urdd Menter Iaith

	rhagweithiol	chyfrifoldeb dros hybu'r Gymraeg yn weledol ac yn ei ddarpariaeth hamdden	phroses fonitro'n cael ei sefydlu i werthuso'r cynnydd o ran defnydd o iaith		
Gweithgareddau yn y Gymuned	Sicrhau cyfranogiad cymunedol a gwirfoddol wrth gynllunio a threfnu gweithgareddau Cymraeg Sicrhau cyfleoedd dysgu cyfrwng Cymraeg i oedolion	Sefydlu rhwydwaith o Hybiau Cymunedol i ddarparu gweithgareddau cymdeithasol yn Gymraeg Gweithio gyda phartneriaid i ddatblygu rhaglen o gyrsiau dysgu i siaradwyr Cymraeg a dysgwyr ar draws y sir	Sefydlu 2-3 Hwb Cymunedol a'u cefnogi i drefnu rhaglen flynyddol o weithgareddau/digwyddiadau poblogaidd Cynyddu'r ddarpariaeth 5% bob blwyddyn	Gwasanaeth Cymunedau a Ffyniant Gwasanaeth Llyfrgelloedd Gwasanaeth Addysg i Oedolion	Menter Iaith Partneriaeth Addysg i Oedolion yn y Gymuned Menter Iaith

Cymraeg yn y Gweithle	Ystyried y posibilrwydd o sefydlu Canolfan Ddiwylliant a Thwristiaeth ym mhen uchaf cwm Cynon	Cynnal astudiaeth ddichonolrwydd i archwilio'r potensial o sefydlu Canolfan Ddiwylliant a Thwristiaeth yn Aberdâr	Chwilio am gyllid a chynnal astudiaeth ddichonolrwydd erbyn Medi 2018	Gwasanaeth Twristiaeth Gwasanaeth Adfywio a Chynllunio	Llywodraeth Cymru Menter Iaith
	Y Cyngor i gydymffurfio'n llawn â Safonau'r Gymraeg	Parhau gyda gwaith Grŵp Llywio'r Gymraeg yn y Cabinet a Gweithgor y Prif Swyddogion	Y Grŵp Llywio a'r Gweithgor i gael adroddiadau rheolaidd gan Swyddog y Gymraeg ynghylch materion cydymffurfio	Pob maes gwasanaeth	
	Cynyddu nifer y staff dwyieithog er mwyn darparu gwasanaethau yn unol â	Cynyddu nifer y staff dwyieithog er mwyn darparu gwasanaethau yn unol â gofynion	Creu Strategaeth Sgiliau Iaith erbyn Medi 2017 gyda'r nod o sicrhau erbyn 2025 bod	Gwasanaethau'r Gymraeg	Adnoddau Dynol

<p>gofynion Safonau'r Gymraeg</p>	<p>Safonau'r Gymraeg</p>	<p>cyfran y staff dwyieithog yn adlewyrchiad o'r Fwrdeistref Sirol (12.3%)</p>		
<p>Mabwysiadu polisi recriwtio rhagweithiol fydd yn galluogi'r Cyngor i ddarparu mwy o wasanaethau dwyieithog yn unol â gofynion Safonau'r Gymraeg</p>	<p>Bydd pob swydd yn nodi bod Cymraeg yn 'hanfodol' fel mater o drefn. Bydd angen i reolwyr ddarparu achos busnes os ystyrir bod y Gymraeg yn 'ddymunol' neu ddim yn angenrheidiol ar gyfer y swydd neu fod gofyniad i ddysgu os na ellir</p>	<p>Strategaeth Sgiliau Iaith yn amlinellu polisi recriwtio i gael ei baratoi erbyn Medi 2017</p>	<p>Adnoddau Dynol</p>	<p>Gwasanaethau'r Gymraeg</p>

	penodi siaradwr Cymraeg			
Mapio lefelau presennol y sgiliau Cymraeg	Cynnal archwiliad o sgiliau iaith staff ac Aelodau Etholedig	Cwblhau archwiliad o sgiliau iaith erbyn Mawrth 2017	Gwasanaethau'r Gymraeg Adnoddau Dynol	Pob gwasanaeth
Darparu cyfleoedd i staff wella eu sgiliau iaith	Darparu cyfleoedd i staff wella eu sgiliau iaith	Cytuno ar raglen hyfforddiant erbyn Ionawr 2017	Gwasanaethau'r Gymraeg	Pob gwasanaeth
Galluogi staff ac Aelodau Etholedig i fod yn ymwybodol o hanes a diwylliant y Gymraeg yn cynnwys cydymffurfio â deddfwriaeth y Gymraeg	Trefnu rhaglen o hyfforddiant Ymwybyddiaeth a Chydymffurfio yn ymwneud â'r Gymraeg a'i chynnwys wrth sefydlu staff newydd	Cytuno ar raglen hyfforddiant erbyn Ionawr 2017	Gwasanaethau'r Gymraeg Gwasanaethau i'r Aelodau Adnoddau Dynol	Pob gwasanaeth

<p>Creu amgylchedd sydd yn annog mwy o ddefnydd o'r Gymraeg</p>	<p>Creu adnoddau, deunydd hyrwyddo ac effeithiau gweledol sy'n hybu'r defnydd o'r iaith ac yn meithrin parch tuag at ddwyieithrwydd</p>	<p>Parhaus</p>	<p>Pob gwasanaeth</p>	
<p>Darparu cymorth mewnwyd ar gyfer siaradwyr a dysgwyr y Gymraeg</p>	<p>Defnyddio'r fewnwyd i gyfeirio staff at adnoddau iaith defnyddiol e.e. e-ddysgu, gramadeg ar-lein a gwirwyr sillafu, geiriaduron</p>	<p>Defnyddio'r fewnwyd i gyfeirio staff at adnoddau iaith defnyddiol e.e. e-ddysgu, gramadeg ar-lein a gwirwyr sillafu, geiriaduron</p>	<p>Gwasanaethau'r Gymraeg</p>	<p>TG</p>

		ar-lein ac offer cyfieithu	ar-lein ac offer cyfieithu		
	Darparu cymorth mewnwyd ar gyfer siaradwyr Cymraeg a dysgwyr	Datblygu mewnwyd i gyfeirio staff at gyrsiau a gweithgareddau Cymraeg yn y gymuned	Cwblhau erbyn mis Medi 2017 a diweddarau'n barhaus	Gwasanaethau'r Gymraeg	Menter Iaith Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion
	Normaleiddio'r defnydd o'r Gymraeg yn y gweithle	Asesu hoffterau iaith mewn perthynas â gweithrediadau mewnol:- gohebiaeth; ffurflenni; cwynion; adolygiadau perfformiad; anghenion	Asesiad i'w gwblhau erbyn Mawrth 2017	Adnoddau Dynol	Pob gwasanaeth

	<p>Hybu cynlluniau sydd yn dangos yn weledol bod y Gymraeg yn cael ei chrosawu yn y gweithle</p>	<p>hyfforddiant; polisïau staff, cyfarfodydd mewnol ac ati</p> <p>Parhau i ddatblygu mentrau sy'n creu amgylchedd sy'n meithrin y defnydd o'r Gymraeg gan staff, e.e. bathodynau, poster, llinynnau, defnydd o'r logo <i>Cymraeg</i> ar e-bost a'r fewnrwyd, llofnodion e-bost a negeseuon</p>	<p>Parhaus</p>	<p>Gwasanaethau'r Gymraeg TG</p>	<p>Pob gwasanaeth</p>
--	--	--	----------------	----------------------------------	-----------------------

	<p>Dosbarthu deunydd hybu'r Gymraeg ymysg staff</p>	<p>allan o'r swyddfa</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sut i gael cyfieithiad • Llyfryn canllawiau staff – <i>Welsh What's Changed?</i> • Bathodynau, llinynnau, posteri • Llyfryn TGCh: <i>Welsh @your fingers</i> • Prosbectws Cymraeg i Oedolion • Matiau llygoden • Llyfryn <i>Bod yn Ddwyieithog/</i> 	<p>Parhaus</p>	<p>Gwasanaethau'r Gymraeg</p>	
--	---	--	----------------	-------------------------------	--

		<p><i>being</i></p> <p><i>Bilingual</i></p> <p>Taflen gryno negeseuon corfforaethol</p>			
Datblygu hyder yn defnyddio Cymraeg ysgrifenedig	Gosod Cysill a Chysgeir (gwirwyr iaith a gramadeg Cymraeg) ar gyfrifiaduron ac iPads yr holl staff a'r Aelodau Etholedig	Pob pecyn cyfrifiadurol wedi ei osod ac yn weithredol erbyn mis Mawrth 2017	TG	Pob gwasanaeth	
Datblygu rhyngwyneb a dewislenni dwyieithog ar y fewnrwyd a rhyngwyneb dwyieithog ar gyfer	Cysylltu ag awdurdodau lleol eraill i ymchwilio i fuddsoddiad ar y cyd i ddatblygu rhyngwynebau dwyieithog	Gosod rhyngwynebau dwyieithog erbyn Medi 2017	TG	Gofal i Gwsmeriaid	

cymwysiadau'r we Annog staff ac Aelodau Etholedig i ddefnyddio'r Gymraeg mewn cyfarfodydd mewnol ac allanol ac mewn cyflwyniadau	Darparu hyfforddiant ar sgiliau cyflwyno yn Gymraeg ac archwilio elfennau ymarferol darparu cyfleusterau cyfieithu mewn cyfarfodydd mewnol	Llunio rhaglen hyfforddiant erbyn Mawrth 2017	Gwasanaethau'r Gymraeg Gwasanaethau i'r Aelodau Adnoddau Dynol	Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion
---	--	---	--	---

RHAN 2

Maes Polisi	Nodau	Gweithgaredd	Targed erbyn 2021	Partner Arweiniol	Partneriaid posibl
Addysg – Darpariaeth Blynyddoedd Cynnar	Cynyddu nifer y Cylchoedd Ti a Fi a'r Cylchoedd	Gweithio gyda'r Mudiad Meithrin a Dechrau'n Deg i sicrhau bod	Cynyddu nifer y Cylchoedd Ti a Fi a'r Cylchoedd	Mudiad Meithrin	Dechrau'n Deg; Gwasanaeth Gwybodaeth i Deuluoedd

Meithrin	darpariaeth ar gael ac yn hawdd ei chyrraedd i'r holl brif ganolfannau poblogaeth	Meithrin 50%		
Cynyddu nifer y Sesiynau Rhianta/Teuluoedd sy'n cael eu cynnal gan gynllun 'Cymraeg i Blant'	Cynyddu nifer y rhieni sy'n anfon eu plant i addysg CC	Cynyddu nifer y Sesiynau Rhianta / Teuluoedd 50%	Cynllun Cymraeg i Blant	Mudiad Meithrin
Darparu hyfforddiant iaith sylfaenol ar gyfer gweithwyr mewn lleoliadau Saesneg yn	Trefnu sesiynau iaith sy'n briodol ar gyfer darpariaeth y blynyddoedd cynnar	Pob cylch chwarae a meithrinfa gofal oriau dydd i gael cyfle i fynychu hyfforddiant iaith	Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion	PPA Cymru; PACEY, NDNA Cymru; Dechrau'n Deg

	bennaf				
Sector Addysg Bellach	Gwella cynnydd iaith o Gylchoedd Meithrin i addysg Cyfrwng Cymraeg Cynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg yng Ngholeg y Cymoedd	Rhoi gwybodaeth i rieni am fuddion addysg cyfrwng Cymraeg a hyfforddiant ymwybyddiaeth ar gyfer staff Meithrin Datblygu unedau 'Iaith ar Waith' mewn Gofal Cwsmeriaid ar draws meysydd dysgu eraill	Cynyddu cynnydd iaith o Gylchoedd Meithrin i ysgolion CC i 90% Cydgrynhoi darpariaeth mewn Gofal Plant, Iechyd a Gofal Cymdeithasol, Arlwyo a Thwristiaeth a'i hymestyn i Ddiwydiannau Creadigol, Peirianeg ac Adeiladu	Mudiad Meithrin Coleg y Cymoedd	Dechrau'n Deg Colegau Cymru

Cynyddu darpariaeth cyfrwng Cymraeg yng Ngholeg y Cymoedd	Datblygu darpariaeth ddwyieithog mewn rhai cyrsiau prif ffrwd e.e. Busnes, Gofal Plant, Iechyd a Gofal Cymdeithasol	Sicrhau bod unedau CC ar gael mewn pum maes pwnc o leiaf erbyn 2021	Coleg y Cymoedd	Colegau Cymru
Cynyddu nifer y dysgwyr sy'n dewis modiwlau neu unedau cyfrwng Cymraeg yng Ngholeg y Cymoedd	Codi mwy o ymwybyddiaeth ymysg dysgwyr sy'n siarad Cymraeg o ddarpariaeth ddwyieithog sydd ar gael a chyfleoedd am swyddi sydd yn gofyn am sgiliau dwyieithog	Cynyddu nifer y dysgwyr sy'n astudio rhan o'u cyrsiau trwy gyfrwng y Gymraeg 50%	Coleg y Cymoedd	Colegau Cymru
Datblygu'r	Archwilio'r	Cytuno ar	Coleg y Cymoedd	Ysgolion CC

	cysylltiadau rhwng Coleg y Cymoedd ac ysgolion uwchradd cyfrwng Cymraeg	posibiliadau o gydweithredu ar ddarpariaeth CC, yn cynnwys cyrsiau TGAU	raglen gyflenwi gydweithrediad ol erbyn Medi 2017		Addysg a Dysgu Gydol Oes
	Darparu cyfleoedd cymdeithasol i fyfyrwyr coleg gyfarfod a defnyddio'r Gymraeg	Trefnu rhaglen flynyddol o ddigwyddiadau sy'n boblogaidd ac yn bellgyrhaeddol o ran apêl	Cyhoeddi rhaglen o ddigwyddiadau ar ddechrau pob tymor a'i dosbarthu trwy'r cyfryngau cymdeithasol a'r rhyngrwyd	Coleg y Cymoedd	Menter Iaith
Trosglwyddo'r Iaith yn y Cartref	Sicrhau bod mwy o rieni'n defnyddio'r Gymraeg fel	Cynyddu nifer y gweithgareddau sy'n cael eu trefnu gan gynllun	Cynyddu nifer y gweithgareddau 100%	Cynllun Cymraeg i Blant	Mudiad Meithrin Prifysgol De Cymru Canolfan

	iaith y cartref	'Cymraeg i Blant' sydd yn annog rhieni i siarad Cymraeg â'u plant			Cymraeg i Oedolion
	Codi ymwybyddiaeth o bwysigrwydd trosglwyddo'r iaith ymysg oedolion ifanc Cymraeg eu hiaith	Cynnwys rhaglenni ymwybyddiaeth iaith cyffredinol mewn cyrsiau ABCh mewn ysgolion a cholegau	Y Coleg i drefnu cyrsiau ymwybyddiaeth h erbyn 2017- 18	Coleg y Cymoedd	Menter Iaith Addysg a Dysgu Gydol Oes
Cymraeg i Oedolion	Cynyddu nifer yr oedolion sy'n dysgu Cymraeg	Cynyddu'r gweithgaredd marchnata ac ymestyn y cyrsiau sydd ar gael ar bob lefel	Cynyddu nifer yr ymrestriadau 30%	Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion	Canolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol
	Cynyddu nifer y dysgwyr sy'n datblygu o	Rhoi cymorth ac arweiniad wedi ei dargedu i annog	Cynyddu cyfraddau datblygu i	Prifysgol De Cymru Canolfan	Canolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol

<p>lefelau Mynediad a Sylfaen i gyrsiau lefel Uwch Darparu mwy o gyrsiau iaith yn y gweithle ar lefelau medrusrwydd amrywiol i alluogi mwy o gyflogeion i weithio'n ddwyieithog</p>	<p>dysgwyr i ddatblygu i lefelau rhuglder uwch Cynyddu darpariaeth yn y gweithle yn y sectorau cyhoeddus a gwirfoddol ar gyfer dechreuwyr a siaradwyr Cymraeg petrus</p>	<p>lefelau uwch 20% Cynyddu darpariaeth yn y gweithle 100%</p>	<p>Cymraeg i Oedolion Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion</p>	<p>Canolfan Dysgu Cymraeg Genedlaethol</p>
<p>Rhoi cyfleoedd anffurfiol i ddysgwyr Cymraeg gyfarfod ac ymarfer eu</p>	<p>Trefnu gweithgareddau cymdeithasol wythnosol a 'sesiynau sgwrs' i gynyddu hyder a</p>	<p>Sefydlu 5 lleoliad yn yr ardal i gynnal cyfleoedd wythnosol ar gyfer defnydd</p>	<p>Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion</p>	<p>Menter Iaith</p>

	sgiliau iaith	lefelau rhuglder	anffurfiol o'r Gymraeg		
	Rhoi cyfleoedd i ddysgwyr Cymraeg integreiddio i rwydweithiau a sefydliadau Cymraeg eu hiaith	Cynllunio rhaglen amrywiol o weithgareddau cymdeithasol i ddod â siaradwyr Cymraeg a dysgwyr ynghyd	Llunio calendr blynyddol o ddigwyddiadau a darparu cymorth marchnata	Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion	Menter Iaith
	Darparu cyfleoedd ar- lein i ddysgwyr ymarfer eu Cymraeg	Sefydlu ystafell sgwrs/fforwm neilltuol ar gyfer dysgwyr Cymraeg yn yr ardal	I'w sefydlu erbyn mis Medi 2017	Prifysgol De Cymru Canolfan Cymraeg i Oedolion	Menter Iaith
Gweithgaredd au yn y Gymuned	Defnyddio technoleg gyfathrebu fel llwyfan gwybodaeth a rhwydweithio ar	Datblygu 'Echlysur' ymhellach fel rhwydwaith cyfathrebu sy'n darparu gwybodaeth i	Ymestyn y gwaith o farchnata'r rhwydwaith a gosod targed pum mlynedd o	Menter Iaith	Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid Ysgolion CC

	<p>gyfer siaradwyr Cymraeg a dysgwyr</p> <p>Defnyddio technoleg gyfathrebu i gadw mewn cysylltiad â disgyblion ar ôl iddynt adael ysgolion uwchradd CC</p>	<p>siaradwyr Cymraeg a dysgwyr am weithgareddau, cyfleoedd am swyddi ac ati</p> <p>Sicrhau bod manylion cyswllt cymaint o ymadawyr ysgol â phosibl yn cael eu hychwanegu i'r rhwydwaith</p>	<p>5,000 o gysylltiadau</p> <p>Casglu manylion cyswllt yn flynyddol</p>	<p>Menter iaith</p>	<p>Gwasanaeth Ymgysylltu a Chyfranogiad Ieuenctid Ysgolion CC</p>
	<p>Ailfywiogi Clwb y Bont ym Mhontypridd fel Canolfan Gymraeg sy'n ffynnu ar gyfer</p>	<p>Gweithio gydag ymddiriedolwyr Clwb y Bont i gynnal astudiaeth ddichonolrwydd, yn cynnwys achos</p>	<p>Chwilio am gyllid a chynnal astudiaeth ddichonolrwyd d erbyn Ionawr 2018</p>	<p>Clwb y Bont</p>	<p>Menter Iaith Cyngor Llywodraeth Cymru</p>

	ystod o wahanol bartneriaid	busnes, i ddatblygu'r ganolfan fel pwerdy ar gyfer adfywio'r iaith			
--	-----------------------------------	--	--	--	--

Gweithredu a monitro

Bydd gofyn i wasanaethau Cyngor ddatblygu eu Cynlluniau Gweithredu Lleol eu hunain er mwyn nodi sut y byddan nhw'n bwrw'r targedau hynny sy'n ofynnol os yw'r Strategaeth i gael ei gweithredu'n llwyddiannus erbyn 2021.

Bydd cynnydd yn erbyn targedau yn cael ei fonitro ar lefel weithredol gan Brif Swyddogion y Gymraeg a bydd diweddariadau yn cael eu darparu ar gyfer yr Uwch Dîm Rheoli bob chwe mis.

Bydd adroddiadau cynnydd yn cael eu darparu ar gyfer Grŵp Llywio Iaith Gymraeg y Cabinet yn ôl yr angen, ond ddim yn llai aml na dwywaith y flwyddyn. Bydd gwybodaeth ynglŷn â chyflawniad gwasanaethau'r Cyngor yna'n cael ei rhoi i Aelodau o'r Fforwm Iaith.

Bydd aelodau o'r Fforwm Iaith yn rhoi'r newyddion diweddaraf am y targedau sydd wedi'u nodi yn Rhan 2 o'r Cynllun Gweithredu yn eu cyfarfodydd, a bydd Cadeirydd y Fforwm Iaith yn rhoi adborth i Grŵp Llywio'r Iaith Gymraeg y Cabinet er gwybodaeth.

Yn y modd yma, y gobaith yw y bydd y Cyngor ac aelodau o'r Fforwm Iaith yn gallu gweithio mewn ffordd gydweithrediadol er mwyn bwrw'r targed o gynyddu nifer y siaradwyr Cymraeg yn y sir erbyn 2021, a mynd i'r afael ag unrhyw anawsterau ar y cyfle cyntaf fel bydd modd datrys problemau yn ddiymdroi a sicrhau cynnydd.